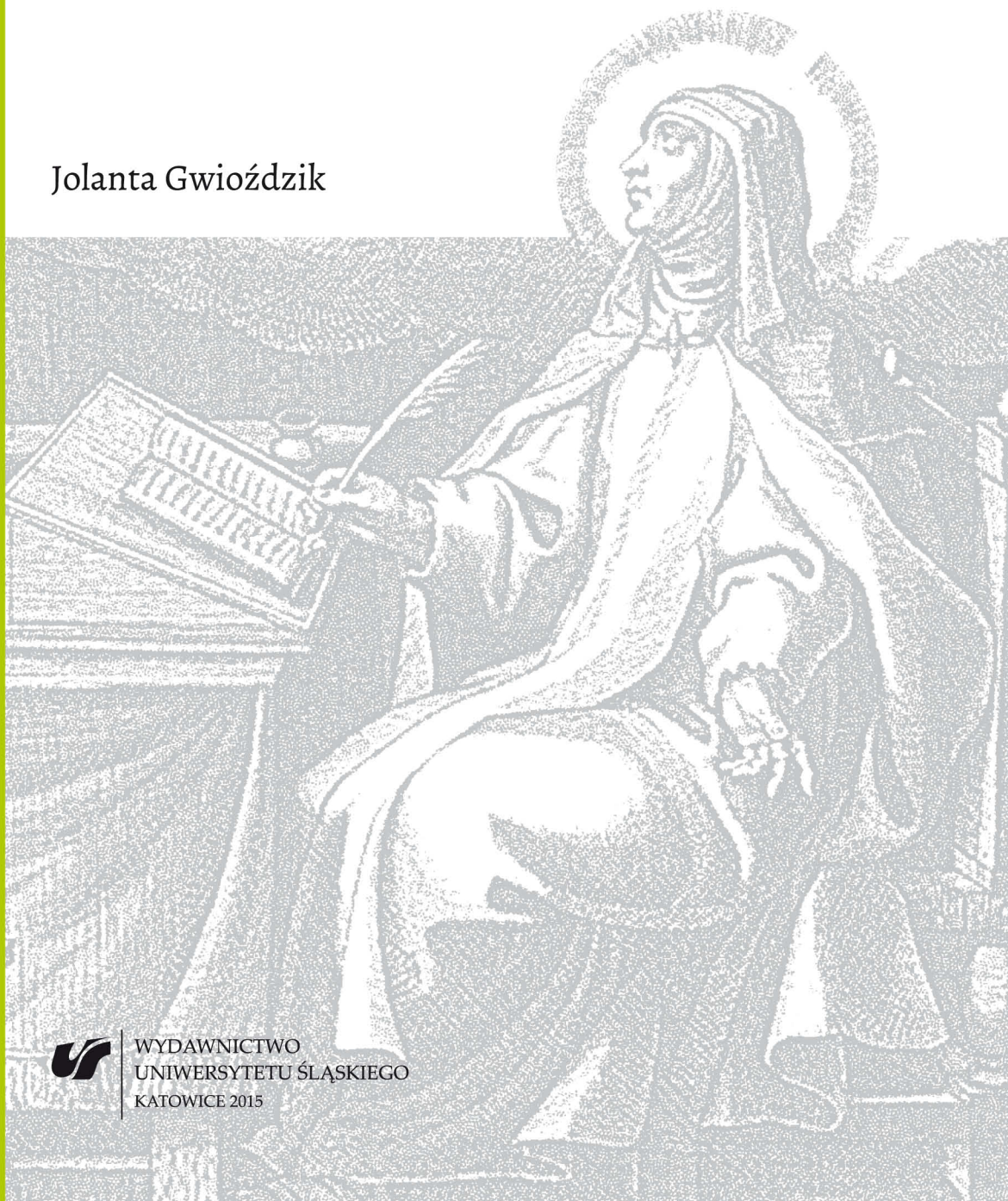

KULTURA PISMA I KSIĄŻKI

w żeńskich klasztorach
dawnej Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku

Jolanta Gwioździk

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2015

KULTURA PISMA I KSIĄŻKI

w żeńskich klasztorach
dawnej Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku

Pamięci mojego Dziadka, Franciszka

NR 3383

KULTURA PISMA I KSIĄŻKI

w żeńskich klasztorach
dawnej Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku

Jolanta Gwioździk

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Śląskiego
KATOWICE 2015

Redaktor serii: Nauka o Książce i Bibliotece

TERESA WILKOŃ

Recenzent

DARIUSZ KUŹMINA

Wykaz skrótów 7

Przedmowa 11

- I. ***Miej serce w Bogu a w księgach oczy***
Pismo i książka w kulturze zakonnej 23
 1. Klasztor jako instytucja kultury piśmienniczej 25
 2. Klasztor jako instytucja kultury pisma i książki na przykładzie bernardynek u św. Michała w Wilnie 39
Druki urzędowe: prawne i ekonomiczne 40
Ustawodawstwo zakonne 42
Teksty służące formacji zakonnej, edytorstwo i liturgia 46
Inskrypcje, dokumenty związane z kultem obrazu i ceremonie kościelne 48
Kazania okolicznościowe, teksty funeralne 56
Wszystko to nam stoi za pamięć. Historiografia zakonna 59
- II. ***O panieńskim czytaniu***
Modele i normy lektury w środowisku zakonnym 91
 1. Lektura w ustawodawstwie i zaleceniach zakonnych 93
 2. Sztuka duchowego czytania 116
 3. *Lectio* w klasztorze – cele i strategie czytania 120
 4. Pareneza lektury 128
- III. ***Co mogłyśmy słyszeć albo pamiętać i same doświadczyć, tośmy opisały...***
Rękopisy w środowisku żeńskich klasztorów kontemplacyjnych XVII i XVIII w. 161
 1. Świadczenia zewnętrznych kontaktów klasztoru 163
Relacje ze strukturami państwa 163
Relacje ze strukturami Kościoła 168
 2. Świadczenia wewnętrznej organizacji klasztoru 177
Rękopisy związane z ustawodawstwem i liturgią 177
Archiwalia ekonomiczne, personalne i prawne 184
Dokumentacja dziejów konwentu 191
Świadczenia życia wewnętrznego 194
- IV. ***Kosztu aby była drukowana nie żałowała***
Działalność edytorska zakonów żeńskich w XVII i XVIII w. 231

V. *Uchwalony obyczaj tych co księgi wydają*

Książki dedykowane zakonnicom 293

1. Dedykacje duchowieństwa zakonnego 301
2. Dedykacje duchowieństwa diecezjalnego 315
3. Dedykacje osób świeckich 319

VI. *Aby uczyniony profit z dźwiękiem głosu nie ginął*

**Literatura okolicznościowa w środowisku żeńskich klasztorów
kontemplacyjnych XVII i XVIII w. 333**

Postowie 369

Wykaz druków w środowisku klasztorów żeńskich XVII–XVIII w. 373

Bibliografia 477

Indeks osobowy 515

Sommario 541

Summary 543

WYKAZ SKRÓTÓW

AAB

Archiwum Arcybiskupa Eugeniusza Baziaka w Krakowie

AAC

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

AAK

Archiwum augustianek w Krakowie

AAP

Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu

AAPz

Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu

ABK

Archiwum bernardynek w Krakowie

ABL

Archiwum benedyktynek lwowskich w Krzeszowie

ABS

Archiwum benedyktynek w Sierpcu

ABSł

Archiwum benedyktynek w Słoniemiu

ABSt

Archiwum benedyktynek w Staniątkach

ABW

Archiwum benedyktynek wileńskich w Żarnowcu

ADG

Archiwum dominikanek na Gródku

ADP

Archiwum dominikanek w Przyrowie

AGADAR

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie.
Archiwum Radziwiłłowskie

AKS

Archiwum klarysek w Starym Sączu

ANK

Archiwum Narodowe w Krakowie

ANZ

Archiwum norbertanek na Zwierzyńcu

APB

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

APB

Archiwum Prowincji Bernardynów w Krakowie

APKB

Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej

APL

Archiwum Państwowe w Lublinie

APMSI

Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego w Krakowie

APPz

Archiwum Państwowe w Poznaniu

APW

Archiwum Państwowe we Wrocławiu

AWK

Archiwum wizytek w Krakowie

AWPG

Archiwum wizytek w Partridge Green

AZSM

Archiwum Zgromadzenia Sióstr
Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo
w Chełmnie

BCZ

Biblioteka XX Czarторыskich
w Krakowie

BDP

Biblioteka Diecezjalna im. Biskupa Jana
Bernarda Szlagi w Pelplinie

BDS

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu

BJ

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

BKB

Biblioteka karmelitanek bosych
w Krakowie

BMSD

Biblioteka Metropolitalnego Seminarium
Duchownego w Lublinie

BN

Biblioteka Narodowa w Warszawie

BONR

Biblioteka Ordynacji Nieświeskiej
Radziwiłłów w Sankt Petersburgu

BPAB

Biblioteka Publiczna Archiginnasio
w Bolonii

BPAN

Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii
Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk
w Krakowie

BPTPN

Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa
Przyjaciół Nauk

BUAM

Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

BUL

Biblioteka Uniwersytecka we Lwowie

BUW

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

BUWil

Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie

BUWr

Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

BZNO

Biblioteka Zakładu Narodowego
im. Ossolińskich we Wrocławiu

E.

K. Estreicher: Bibliografia polska. Cz. III
(XV–XVIII w.), t. 12–36. Kraków 1891–2013

EBBE

Elektroniczna Baza Bibliografii Estreichera

EWJ

Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach
Polski i Litwy 1564–1995. Oprac. L. Grzebień
i in. Kraków 1996

LBNM

Litewska Biblioteka Narodowa
im. Martynasa Mažvydasa w Wilnie

LNNBU

Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka
Ukrainy im. Wasyla Stefanyka

LPAH

Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne
w Wilnie

LZP 1

M. Borkowska: Leksykon zakonnic polskich
epoki przedrozbiorowej. T. 1: Polska Zachodnia
i Północna. Warszawa 2004

LZP 2

M. Borkowska: Leksykon zakonnic polskich
epoki przedrozbiorowej. T. 2: Polska Centralna
i Południowa. Warszawa 2005

LZP3

M. Borkowska: Leksykon zakonnic polskich epoki przedrozbiorowej. T. 3: Wielkie Księstwo Litewskie Ziemie Ruskie Korony Polskiej. Warszawa 2008

PSB

Polski Słownik Biograficzny. T. 1–50. Kraków 1935–2014

rkps

rękopis

RPAH

Rosyjskie Państwowe Archiwum Historyczne w Sankt Petersburgu

s.l.

sine loco

SMBP

M. Borkowska: Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce. Tyniec 1989

s.n.

sine nomine

SPK

M. Borkowska: Słownik polskich księń benedyktyńskich. Niepokalanów 1996

SPKB

C. Gil: Słownik polskich karmelitanek bosych 1612–1914. Kraków 1999

SPTK

Słownik polskich teologów katolickich. Red. H. Wyczawski. Warszawa 1983

WBPL BŁ

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie

PRZEDMOWA

Uchwały soboru trydenckiego (1545–1563) – stanowiące reakcję na reformację i poglądy Marcina Lutra na monastycyzm¹ – wpłynęły na odnowę życia religijnego i zakonnego w całej ówczesnej katolickiej Europie. Rozwój duchowej żarliwości, zwłaszcza w pierwszej połowie XVII w., powodował reformowanie dawnych zakonów i zakładanie nowych fundacji, a jednocześnie organizowanie żeńskich wspólnot, nastawionych na pełnienie praktycznych funkcji w społeczeństwie². W XVI–XVIII wieku w Rzeczypospolitej Obojga Narodów działały klasztory kontemplacyjne różnej tradycji zakonnej: franciszkańskiej (bernardyńki, klaryski), augustiańskiej (dominikanki, norbertanki, brygidki) oraz zakony mnisze (benedyktynki, cysterki). Do Polski sprowadzono także zakony funkcjonujące już od średniowiecza (augustianki, karmelitanki dawnej obserwacji) oraz nowo powstałe bądź reformowane (karmelitanki bose, sakramentki, wizytki). W 1772 r. w Koronie były 83 żeńskie klasztory klauzurowe (z czego w Małopolsce – 29, w Wielkopolsce – 18, na Mazowszu z Podlasiem – 15, na Pomorzu – 7). Na terenach litewsko-ruskich w okresie staropolskim działało 69 wspólnot zakonnych³.

Współcześnie zainteresowanie żeńską kulturą zakonną przejawiają przede wszystkim mediewiści, badający zarówno różne przejawy funkcjonowania poszczególnych klasztorów i wybrane aspekty życia zakonnicek, jak również opracowujący syntezę najważniejszych problemów, np. duchowości (Jacques Le Goff, Clifford Lawrence, Regine Pernoud)⁴. W odniesieniu do okresu potrydenckiego analizuje się m.in. sytuację zakonnic w określonym momencie historycznym⁵, w danym miejscu⁶ lub w konkretnym klasztorze⁷. Powstają też prace odnoszące się do kultury i historiografii zakonnej oraz piśmiennictwa⁸ i książki w tym środowisku; często badania te wpisują się w nurt „feministyczny” lub mają charakter komparatystyczny⁹.

Opracowania syntetyzujące, dotyczące dziejów zakonów żeńskich, zaczęły się w ostatnich latach ukazywać także w Polsce¹⁰. Publikuje się również rezultaty kwerend bibliograficznych, odnoszących się zwłaszcza do inwentarzy bibliotecznych i rękopisów poszczególnych klasztorów¹¹ oraz leksykony i słowniki biograficzne będące wynikiem analiz prozopograficznych (zwłaszcza Małgorzaty Borkowskiej)¹². Interdyscyplinarne badania podjął Zespół do Badań nad Historią i Kulturą Cystersów w Polsce przy Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu¹³, a później kontynuowała Pracownia Badań nad Zakonami i Kongregacjami Kościelnymi (LARHCOR) przy Uniwersytecie Wrocławskim oraz Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Rośnie zainteresowanie kulturą umysłową

zakonów. Powstają szczegółowe studia¹⁴, w tym analizy literackie, rzadziej próby charakterystyki bibliotekarstwa zakonnego i losów księgozbiorów klasztornych¹⁵, głównie konwentów męskich. Publikowane są też źródła i opracowania historiograficzne¹⁶, a także teksty odnoszące się do życia codziennego¹⁷, szkolnictwa¹⁸, muzyki komponowanej przez zakonnice i powstającej na ich potrzeby¹⁹ oraz biografii sióstr²⁰.

Skomplikowany obraz klasztoru żeńskiego umożliwia wiele różnych interpretacji świata klauzурowego, wywodzącego się z chrześcijańskich ideałów ascetycznych i monastycznych. Z jednej strony fizyczne zamknięcie i ograniczenia obowiązujące zakonnice powodowały, że postrzegano je jako kobiety uwięzione i kontrolowane, podległe sankcjom ze strony patriarchalnie nastawionego Kościoła i społeczeństwa²¹. Z drugiej strony, sfera religijna, mistyka, sztuka, architektura i muzyka, a wreszcie twórczość powstająca w kręgu zakonnym pokazują, że klasztor tworzył duchową przestrzeń wolności i pokoju dla osób dążących do doskonałości, służących Bogu i ludziom, wzorem kobiet Biblii i Matek pustyni²².

Celem niniejszej pracy jest prześledzenie obecności i funkcjonowania w środowisku żeńskich klasztorów kontemplacyjnych tekstów piśmienniczych, przy czym chodzi bardziej o rekonstrukcję najważniejszych mechanizmów i prawidłowości niż o wyczerpujący opis o charakterze materiałowym. Dążono do pokazania, jak i za pomocą jakich tekstów (rękopiśmiennych i drukowanych, przede wszystkim książek) wspólnota zakonna się wypowiadała i komunikowała, które z nich polecało ustawodawstwo zakonne, jaki był postulowany stosunek do owych przekazów, jak wyglądała tradycja i praktyka ich użytkowania²³. W analizie uwzględniono wszelkie typy tekstów, zarówno religijne (w tym sakralne), jak też literackie, okolicznościowe i typowo użytkowe. Podjęto też próbę pokazania ich związków z innymi kanałami komunikowania się i komplementarnymi formami posługiwania się słowem w kulturze zakonnej. Marginalnie natomiast potraktowano ważny problem księgozbiorów zakonnych. Choć ich zawartość odzwierciedla niewątpliwie preferowany w danym środowisku typ literatury, to nie stanowi jednak świadectwa jej lektury. Wskazują na nią raczej ślady korzystania z tekstów²⁴ i adnotacje czytelnicze (proweniencyjne, glosy i marginalia)²⁵.

Podstawą prowadzonych analiz było założenie, że klasztory żeńskie stanowiły formę wspólnoty połączonej tożsamym systemem aksjologicznym (wyznanymi wartościami religijnymi²⁶ i ideałami zakonnymi – wyznaczonymi przez śluby – zbliżonym statusem społecznym sióstr (głównie pochodzeniem ze stanu szlacheckiego)²⁷, niewielkimi rozmiarami i względną hermetycznością (ograniczenia klauzury), a także podobnymi kompetencjami (wykształcenie, tożsame podstawy formacji zakonnej) i wspólnym repertuarem praktyk komunikacyjnych (determinowanych sytuacją życia w klasztorze)²⁸. W ogólniejszym ujęciu klasztory należały do wspólnoty znakowej, obejmującej zarówno osoby, jak i środki, służące rozwijaniu komunikacji²⁹, takie jak systemy znakowe (język naturalny, literatura, systemy ikoniczne, obrzędy itp.) oraz instytucje wytwarzania, gromadzenia, obiegu i przechowywania tekstów (np. drukarnie, biblioteki), funkcjonujące w strukturach administracyjnych (najczęściej miasta) i religijnych (diecezji, prowincji). Z perspektywy komunikacyjnej można zatem pytać o funkcje książki w kulturze zakonnej, z historycznej – o kulturę książki zakonnej daw-

nych epok, z przestrzennej – nie tylko o kulturę książki konkretnego klasztoru, miasta, regionu, państwa, lecz także poszczególnych jednostek i zbiorowości (autorów, tłumaczy, wydawców, czytelników). Pojęcie kultura pisma i książki w zakonach mieści w sobie zatem różnorodne aspekty funkcjonowania piśmienności, umożliwiając objaśnianie zarówno obecności, jak też okoliczności przekazu i recepcji „słowa” w tym środowisku.

Wskazanie tekstowych reprezentacji kulturowej i społecznej rzeczywistości żeńskiej wspólnoty klauzurowej oraz form jej ujmowania, tak literackich, jak i paratekstowych³⁰, wymagało wykorzystania różnych metod badawczych, zwłaszcza zaś funkcjonalnej, bibliograficznej, statystycznej i archiwalnej. W ujęciu funkcjonalnym książka to historyczny i społeczny fakt oraz jednocześnie wyraz procesu komunikacji międzyludzkiej i społecznej (w skali Kościoła, państwa, regionu, miasta) jako rzeczywistej i potencjalnej realizacji ról książki³¹. Przyjęcie antropologicznej perspektywy badawczej pozwala na dostrzeganie kulturowego tła omawianych zjawisk, poznawanych przez medium, jakim jest tekst³². Perspektywa taka odwołuje się także do procedur badawczych ruchu „Annales”, ujmujących rolę książki jako przekaznika idei w kontekście życia umysłowego zbiorowości oraz prądów kulturowych i intelektualnych epoki. Metoda statystyczna posłużyła do analiz ilościowych wskaźników³³ procesów omawianych w pracy, a bibliograficzna umożliwiła wydzielenie i opracowanie źródeł.

Podstawą przeprowadzanych analiz były zachowane rękopisy i archiwalia zakonne³⁴, przechowywane w różnych instytucjach w kraju i zagranicą³⁵, a także wykaz druków funkcjonujących w analizowanym środowisku, opracowany na podstawie bibliografii, katalogów i wieloletnich kwerend. Choć najpewniej nie jest to spis kompletny (np. wiele druków może znajdować się w bibliotekach klauzurowych, do których dostęp jest utrudniony, a nieraz niemożliwy), różnorodność zarejestrowanych tekstów pozwala jednak założyć, że stanowi on wiarygodną i wystarczającą podstawę do odtworzenia kultury książki zakonnej w badanym okresie. Jego granice – od końca XVI w. do końca XVIII w. – wyznaczają: z jednej strony, odnowa życia religijnego w dobie potrydenckiej, z drugiej zaś – okres kasat i rozbiorów.

W rozdziale pierwszym wskazano na zróżnicowanie form i kanałów komunikowania się w zakonie oraz na wielość praktyk lekturowych wynikających z pełnionych przez nie funkcji. Podjęto także próbę zindywidualizowanego opisu zasad powstawania i obiegu książki oraz innych form tekstów piśmienniczych w klasztorze bernardynek wileńskich. Ponieważ badacze dziejów czytelnictwa, a zwłaszcza czytania³⁶, szczególnie ci o orientacji antropologicznej, akcentują znaczenia miejsce lektury w świadomości czytelnika, rozdział drugi poświęcono takim czynnikom kształtującym odbiór tekstów w klasztorach, jak – będące źródłem norm – ustawodawstwo zakonne, a także narzucone zakonnikom lokalne wzory (modele) czytania. Przebieg aktów lektury można bowiem rozpatrywać w różnych kontekstach, m.in.: idei oddziałujących na odbiorcę (np. czytanie kontrreformacyjne)³⁷, przyjmowanej tradycji (np. scholastycznej, patrystycznej, biblijnej, monastycznej), formacji intelektualnej (humanista jako czytelnik)³⁸, zakładanej funkcji lektury (formacja intelektualna, moralna), kategorii *gender* (czytelnictwo kobiet)³⁹ lub typów wybieranych tekstów (Biblia, piśmiennictwo religijne i świeckie)⁴⁰. Sytuacja żeńskiego klasztoru kontemplacyjnego okresu potrydenckiego wyzna-

czała nie tylko zewnętrzne uwarunkowania praktyk czytelniczych, które obejmują zarówno społeczno-demograficzne cechy czytelników (płeć, pochodzenie, wykształcenie), jak i kontekst lektury (zwłaszcza geograficzny i chronologiczny), lecz także uwarunkowania wewnętrzne, czyli motywacje oraz sposoby lektury⁴¹, precyzowane w ustawodawstwie zakonnym i parenezie czytelniczej, a obrazowane w piśmiennictwie o charakterze biograficznym i autobiograficznym. Książka miała być podstawowym narzędziem formacji religijnej i intelektualnej, zorientowanej na osiągnięcie celu życia konsekrowanego. W zakonie „Nacisk na treści duchowe i nabożeństwo sprawia, że lektura jest definiowana przez stosunek do Boga. Znajduje ona swój cel nie sama w sobie, lecz ma być pokarmem dla życia chrześcijanina, który przez książkę, a jeszcze bardziej dzięki wielokrotnie odczytywanym i komentowanym tekstom ma w sposób szczególny i bezpośredni doświadczyć świętości”⁴².

Następnym etapem analiz (w rozdziale trzecim) jest literatura rozumiana jako piśmiennictwo, czyli w tym przypadku „wszelkie wyrażające się w piśmie formy” wypowiedzi zakonnej⁴³. Przede wszystkim dokonano typologii rękopisów funkcjonujących zarówno w sferze sakralnej, jak też związanych z podejmowanymi w klasztorach działaniami o charakterze pragmatycznym. Zakonna kultura rękopisu wynikała z jednej strony z socjalnej pozycji kobiety w społeczeństwie i Kościele, z drugiej zaś – ze specyfiki życia klauzurowego w konkretnym klasztorze, z jego ograniczeniami i możliwościami. Konwent był miejscem, w którym zakonnice dorastały między innymi kobietami, tam kształtowała się ich osobowość, a wzajemne relacje wyznaczały zarówno zasady życia wspólnotowego, jak i indywidualna interpretacja powołania.

Rękopisy sporządzane przez zakonnice, tworzone na ich potrzeby i na ich zlecenie, przez nie dyktowane i kopiowane, tłumaczone i następnie wydawane, miały bardzo różny charakter. Dowodzą one dbałości o liturgię i o przestrzeganie norm życia konsekrowanego, ale świadczą także o umiejętności zarządzania niemajątkową klasztorną rodziną. Jednocześnie też pokazują sylwetki sióstr, które pisały, odzwierciedlając ich indywidualność w sferze obrazowania własnej wyobraźni i uczuć, a także specyficzny język (zarówno narodowy, jak i związany ze środowiskiem religijnym). Do rękopisów dokumentujących życie duchowe zaliczyć można m.in.: autobiografie, biografie, sprawozdania duchowe, wskazówki, korespondencję, a także nauki, rozmyślenia i medytacje. Choć zakonnice opisywały i interpretowały osobiste doświadczenia z przeżywania życia kontemplacyjnego, to trzeba pamiętać, że teksty te pozostawały pod kontrolą spowiedników, decydujących nie tylko o ich rozpowszechnianiu, ale nawet zachowaniu. Większość tej twórczości miała być czytana głównie przez kobiety: najpierw jako środek oceny postępów duchowych, później jako zapis doświadczeń i źródło parenetycznych wskazań dotyczących sposobu realizacji powołania.

Inny typ rękopisów związany był z funkcjonowaniem klasztoru w lokalnym środowisku świeckim (pisma urzędowe, korespondencja) i kościelnym (głównie akta wizytacyjne, zalecenia przełożonych, korespondencja). Kategorię tę tworzyły teksty wymagane przez prawodawstwo zakonne; była to więc różnego rodzaju dokumentacja osobowa, prawna, majątkowa, ekonomiczna, związana z zarządzaniem własnością ziemską, a także spisy i odpisy dokumentów. Ten typ piśmiennictwa dotyczył także wewnętrznego życia klasztoru: tworzone bowiem rejestry zakonnice, menologia, kro-

niki, spisywano teksty z zakresu ustawodawstwa i liturgii, uprawiano literaturę okolicznościową i parenetyczną.

W rozdziale czwartym scharakteryzowano działalność edytorską zakonów żeńskich. Jej granice nie są jednoznaczne, gdyż w okresie staropolskim niełatwo rozdzielić kompetencje wydawcy, nakładcy i drukarza, a nawet autora i tłumacza⁴⁴. Obecnie bardzo trudno jest ustalić nie tylko zakres, ale nawet sam fakt podejmowania pracy wydawniczej przez poszczególne konwenty. Z najprostszą sytuacją mamy do czynienia wtedy, gdy na karcie tytułowej, w przedmowie czy dedykacji bądź w zapisach marginalnych wymienia się zakon, klasztor bądź konkretną osobę, z użyciem formuł w rodzaju: „nakładem”, „kosztem” („sumptem”), „staraniem”, „do druku podane”, „zleceniem przedrukowane”, „przetłumaczone”, „wydane przez” lub „na wiązanie” (jako prezent). Na identyfikację inicjatyw podejmowanych lub opłacanych przez konkretny klasztor (na potrzeby własne lub innych konwentów) pozwala też zachowana dokumentacja, zwłaszcza kroniki, korespondencja, rejestry wydatków lub inne notatki⁴⁵. Często jednak można tylko domniemywać, że publikacja powstała z inicjatywy zakonnicy i dzięki ich wsparciu finansowemu, tym bardziej że mecenasowskie funkcje zakonów w dziedzinie piśmiennictwa religijnego są przebadane niewystarczająco⁴⁶. Wskazówkę (lecz nie argument decydujący) stanowi np. funkcja pełniona w klasztorze przez autora lub tłumacza (spowiednik lub kaznodzieja), dedykowanie pracy konkretnej osobie czy wspólnocie, umieszczenie na druku formuł typu: „ku używaniu”, „dla wygody” i wymienienie potem konkretnej wspólnoty. W tych ostatnich przypadkach rola zakonu ograniczała się zwykle do dania impulsu do pracy autorskiej, translatorskiej lub wydawniczej.

Rozdział piąty poświęcono dedykacjom. Ukazują one ważny problem badawczy, gdyż listy dedykacyjne stanowią świadectwo nie tylko związków poszczególnych wspólnot lub zakonnic z określonymi kręgami autorów, tłumaczy, wydawców i nakładców, ale także jedno ze świadectw kontaktów z szerszym otoczeniem społecznym. Dedykacji, stanowiącej odrębną (choć nie samodzielny) formę wypowiedzi literackiej, były podporządkowane inne elementy zalecające dzieło, jak wiersze na herb⁴⁷. Wzmiankę o ofiarowaniu pracy często zamieszczano już na karcie tytułowej, a listy dedykacyjne i przedmowy stawały się pretekstem do przekazania informacji biograficznych, obyczajowych, a nawet osobistych, mniej lub bardziej uwarunkowanych obyczajem. Charakter wzajemnych relacji nadawców i adresatów tych przypisań wpływał na konwencję danego listu dedykacyjnego. Stałymi jego elementami, ukształtowanymi i skodyfikowanymi pod wpływem sztuki epistolograficznej i oratorskiej, były: akt dedykacji, jego umotywowanie, pochwała adresata oraz wypowiedź o sobie i dziele⁴⁸. Graficznie wyróżnione formuły nagłówkowe zawierały zwykle informacje niezbędne do identyfikacji adresatek lub adresatki (nieraz z podkreśleniem jej godności świeckiej, a zawsze zakonnej), uzupełniane o życzenia lub dopowiedzenia (np. „łaski y Błogosławieństwa w Panu Bogu” czy „Z[drowia] D[obrego] Z[yczy]”). Określały one lub postulowały stosunek autora tekstu do zakonnic lub zakonnic, widoczny także w elementach subskrypcyjnych (częste określenia w rodzaju bogomolca, sługa itp.). Autorami dedykacji były zarówno osoby świeckie, jak i duchowne, a w przypadku dedykacji zakonnych – także kolegia. Zasadniczą część dedykacji mia-

ła zwykle charakter przedmowy lub kazania, z wyszczególnieniem intencji nadawcy, genezy utworu, a także z uzasadnieniem wyboru adresatki lub adresatek oraz określeniem wartości dzieła i sposobu jego wykorzystania. Choć elementy te indywidualizowano, to jednak antycypowanym odbiorcą przypisania była nie tylko osoba wskazana w adresie, ale każdy czytelnik⁴⁹.

Konsekwencją dotąd prowadzonych analiz jest wyodrębnienie tekstów użytkowych (omówionych w rozdziale szóstym), zwłaszcza zaś twórczości okolicznościowej uprawianej przez zakony i na ich potrzeby. Dowodzi ona wspomnianych relacji komunikacyjnych⁵⁰, polegających na rozpoznawaniu i potwierdzaniu tożsamości świata nadawców i odbiorców, głównie w sferze wyznaniowej. Nawiązywano je, z reguły wykorzystując więzy rodzinne lub instytucjonalne. Druki (oraz rękopisy) okolicznościowe stanowiły powszechną i popularną formę utrwalenia wystąpienia krasomówczego, do którego dawała okazję każda okoliczność rodzinna, religijna lub polityczna. Oracje jako element oralno-audytywny kultury szlacheckiej⁵¹, zwyczajowo najpierw wygłaszano⁵², przez liczne zwroty, przywołania, różne odniesienia, „wprowadzając” do nich ówczesne audytorium.

Ważną częścią twórczości okolicznościowej były utwory dokumentujące wydarzenia zakonne. Autorzy kreowali w nich świat, którego celem było przedstawienie konkretnej uroczystości lub osoby. Komponowano np. obraz wzorowej zakonnicy na różnych etapach klasztornej formacji (obłóczyny, profesja, konsekracja), odwołując się często do antyku chrześcijańskiego. Wykorzystywano m.in. temat *vanitas*, czyli obrazu „zdradliwego” świata, któremu przeciwstawiano klasztor jako ziemski raj i przedsiónek nieba, zamieszczany przez „anioły”. Na tym tle ukazywano wagę wyboru życia konsekrowanego, a klasztor jako miejsce „duchowego bojowania”, w którym zakonnica powinna modlić się w intencji rodziny i ojczyzny.

W XVII w. obecność w klasztorach książki rękopiśmiennej stanowiła wyraz ogólniejszej tendencji, polegającej na tym, że „istniejący i wcześniej obieg rękopiśmienny, węższy i mniej znaczący, wysunął się na równorzędne, a potem pierwszoplanowe miejsce w stosunku do obiegu dzieł drukowanych”⁵³. W praktyce komunikowanie się za pośrednictwem słowa pisanego i druku miało charakter komplementarny. Niektóre rękopisy publikowano, a jednocześnie wydane książki wracały do obiegu rękopiśmiennego w postaci kopii, kompilacji lub wypisu. Ponieważ książki wydawane przez zakony – podobnie jak literaturę okolicznościową – często komuś ofiarowywano, a listy dedykacyjne zawierały informacje o planach edytorskich lub wzmianki o wydarzeniach zakonnych, które zamieszczano także w książkach rękopiśmiennych, zaproponowany w pracy podział na rękopisy, utwory wydawane, dedykowane zakonnikom i literaturę okolicznościową nie jest ściśle rozłączny, lecz służy jedynie bardziej przejrzystemu zobrazowaniu pewnych prawidłowości funkcjonowania książki i pisma w żeńskich klasztorach kontemplacyjnych.

PRZYPISY

- 1 Por. A. LEONARD: *Nails in the Wall. Catholic Nuns in Reformation Germany*. Chicago 2005.
- 2 Niektóre z żeńskich wspólnot zakonnych, jak wizytki, choć zostały skłonione do przyjęcia ścisłej klauzury i uroczystych ślubów, nadal jednak wyróżniały się lepszym przystosowaniem do nowych warunków życia i do podejmowania innych działań, np. edukacyjnych. Ta bardziej aktywna rola zakonów żeńskich w społeczeństwie stała się podstawą koncepcji „pożytku publicznego”, która w efekcie doprowadziła do ruchów kasacyjnych w XVII i XIX w.
- 3 M. BORKOWSKA: *Zakony żeńskie w Polsce w okresie potrydenckim*. W: *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X–XX wiek*. Red. H. GAPSKI, J. KŁOCZOWSKI. Lublin 1999, s. 206, 218; S. LITAK: *Atlas Kościoła tacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku*. Lublin 2006, s. 106–107.
- 4 K. BODARWÉ: *Sanctimoniales litteratae. Schriftlichkeit und Bildung in den ottonischen Frauenkommunitäten Gandersheim, Essen und Quedlinburg*. Münster 2004; J.F. HAMBURGER: *Nuns as Artists. The Visual Culture of a Medieval Convent*. Berkeley 1997; A. WINSTON-ALLEN: *Convent Chronicles. Women Writing about Women and Reform in the Late Middle Ages*. Pennsylvania 2004; *Voices in Dialogue. Reading Women in the Middle Ages*. Ed. L. OLSON. Paris 2005; S. KHOLI: *Lektüre in Frauenkonventen des ostfränkisch-deutschen Reiches vom 8. Jahrhundert bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts*. Würzburg 1997.
- 5 M.M. KEALY: *From Channel Row to Cabria. Dominican Nuns and Their Times 1717–1820*. Columbia 2010; J.L. SÁNCHEZ LORA: *Mujeres, conventos y formas de la religiosidad barroca*. Madrid 1988; *Il monachesimo femminile in Italia dall'alto medioevo al secolo XVII a confronto con l'oggi*. Ed. G. ZARRI. Verona 1997; S. EVANGELISTI: *Nuns. A History of Convent Life, 1450–1700*. Oxford 2007; J.A. McNAMARA: *Sisters in Arms. Catholic Nuns through Two Millennia*. Cambridge 1996; C. VAN WYHE: *Female Monasticism in Early Modern Europe*. Hampshire 2008.
- 6 G. REYNES: *Couvents de femmes. La vie des religieuses contemplatives dans la France des XVII et XVIII siècles*. Paris 1987; H. HILLS: *Cities and Virgins. Female Aristocratic Convents in Early Modern Naples and Palermo*. „Oxford Art Journal” 1999, vol. 22, pp. 29–54; G. ZARRI: *Monasteri femminili e città (secoli XV–XVIII)*. In: *Storia d'Italia*. A cura di G. CHITTOLINI, G. MICCOLI. Turin 1986, pp. 357–429; C. READON: *Holy Concord within Sacred Walls. Nuns and Music in Siena, 1575–1700*. Oxford 2002.
- 7 M. DUIGNACQ-GLESSGEN: *L'Ordre de la Visitation à Paris aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Paris 1994; M.L. SANCHEZ HERNANDEZ: *El monasterio de la Encarnation de Madrid. Un modelo de vida religiosa en el siglo XVII*. Salamanca 1986; M. LAVEN: *Dziewice weneckie*. Warszawa 2006; B. CHEDOZEAU: *Port-Royal et la Bible. Un siècle d'or de la Bible en France 1650–1708*. Préf. de P. SELLIER. Nolin 2007. Publikacje dotyczące klasztoru brygidek zob. *The Syon Abbey Society* [online]. <https://syonabbeyssociety.wordpress.com/researchguide/> [dostęp 20.12.2014].
- 8 C. WOODFORD: *Nuns as Historians in Early Modern Germany*. Oxford 2002; S. EVANGELISTI: *Wives, Widows, and Brides of Christ: Marriage and the Convent in the Historiography of Early Modern Italy*. „The Historical Journal” 2000, vol. 43, no. 1, pp. 233–247; K. LOWE: *Nuns' Chronicles and Convent Culture in Renaissance and Counter-Reformation Italy*. Cambridge 2003; *El Arca de tres llaves. Crónica del Monasterio de Carmelitas Descalzas de San José, 1690–1990*. Santiago de Chile 1989; *Women and Faith. Catho-*

lic Religious Life in Italy from Late Antiquity to the Present. Ed. L. SCARAFFIA, G. ZARRI. Cambridge 1999; E. WEAVER: *The Convent Muses. The Secular Writing of Italian nuns, 1450–1650*. In: *Women and Faith...*, pp. 129–143. Wydawano także biografie i autobiografie zakonnice, por. M. VELA: *Autobiografía y Libro de las mercedes*. Ed. O. HERNÁNDEZ. Barcelona 1961 oraz ich opracowania, m.in. E.A. MORIONES: *Historia de dos monjas místicas del siglo XVII. Sor Isabel de Jesús (1586–1684), sor Isabel de la Madre de Dios (1614–1687)*. Madrid 1989. Najważniejsza praca odnosząca się do pisarstwa zakonnice hiszpańskich to *Untold Sisters. Hispanic Nuns in their Own Works*. Ed. E. ARENAL, S. SCHLAU. Albuquerque 1989; E.B. WEAVER: *Convent Theatre in Early Modern Italy. Spiritual Fun and Learning for Women*. Cambridge 2002; N. CUSHING-DANIELS: *Breaking Boundaries, Forging Friendship. The Convent and Women's Writing in Seventeenth-Century Spain*. New Orleans 2002; E. ARENAL: *Leyendo yo y escribiendo ella. The Convent as Intellectual Community*. „Journal of Hispanic Philology” 1989, vol. 13, pp. 214–229.

9 *A Book of Her Own. An Exhibition of Manuscripts and Printed Books in the Yale University Library that Were Owned by Women Before 1700*. Ed. R.G. BABCOCK et al. New Haven 2005; D. ZARDIN: *Donna e religiosa di rara eccellenza. Prospera Corona Bascape i libri e la cultura nei monasteri milanesi del Cinque e Seicento*. Firenze 1992. Por. D. BELL: *What Nuns Read. Books and Libraries in Medieval English Nunneries*. Kalamazoo 1995; R.A. SIMON: *Reading Like a Nun: The Composition of Convent Libraries in Renaissance Europe*. „Journal of Religious et Theological Information” 2011, vol. 10, pp. 82–103; *Człowiek baroku*. Red. R. VILLARI. Warszawa 2001 (rozdz. *Mniszka*).

10 S. LITAK: *Atlas Kościoła tacińskiego w Rzeczypospolitej...*; M. BORKOWSKA: *Zakony żeńskie w Polsce w epoce nowożytnej*. Lublin 2010; *Sanctimoniales. Zakony żeńskie w Polsce i Europie Środkowej (do przełomu XVIII i XIX wieku)*. Red. A. RADZIWIŃSKI, D. KARCEWSKI, Z. ZYGLEWSKI. Bydgoszcz–Toruń 2010; *Cysterki w dziejach i kulturze ziem polskich, dawnej Rzeczypospolitej i Europy Środkowej*. Red. A.M. WYRWA, A. KIEBASA, J. SWASTEK. Poznań 2004.

11 Zob. np. W. KOLAK, J. MARECKI, S. RADOŃ: *Inwentarz archiwum benedyktynek w Staniątkach*. Kraków 2003.

12 M. BORKOWSKA: *Leksykon zakonnice polskich epoki przedrozbiorowej*. T. 1–3. Warszawa 2004–2008; EADEM: *Słownik mniszek benedyktyńskich w Polsce*. Tyniec 1989; EADEM: *Słownik księń benedyktyńskich*. Niepokalanów 1996; C. GIL: *Słownik polskich karmelitanek bosych 1612–1914*. Kraków 1999.

13 Patrz opracowania powstałe w wyniku badań tego zespołu, m.in.: *Monasticon Cisterciense Poloniae*. Red. A.M. WYRWA, J. STRZELCZYK, K. KACZMAREK. T. 1–2. Poznań 1999; *Cysterki w dziejach i kulturze...*; M. WYRWA: *W kuchni i przy stole „szarych mnichów”, czyli o wyżywieniu cystersów w świetle źródeł normatywnych zakonu oraz wybranych źródeł pisanych, archeologicznych i przyrodniczych*. „Archeologia Historica Polona” 2004, t. 14, s. 51–113.

14 Por. *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej...*; ostatnio H. POPŁAWSKA: *Sztuka czytania w klasztorze karmelitanek bosych*. W: *Od liryki do retoryki. W kręgu słowa, literatury i kultury*. Red. I. KADULSKA, R. GRZEŚKOWIAK. Gdańsk 2004, s. 175–188; EADEM: *Kultura literacka karmelitanek bosych w Polsce (XVII–XVIII w.)*. Gdańsk 2006; J. PARTYKA: „*Żona wyćwiczona*”. *Kobieta pisząca w kulturze XVI i XVII wieku*. Warszawa 2004. Por. K. STASIEWICZ: *Polskie pisarki epok dawnych*. Olsztyn 1998; M. HANUSIEWICZ: „*Święta zuchwałość*” *bezimiennej karmelitanki*. W: *Muzy i Hestia*. Red. M. CIEŃSKI, J. SOKOLSKI. Wrocław 1999, s. 97–112; EADEM: *Święte i zmysłowe w poezji religijnej polskiego baroku*. Lublin 1998, s. 226–352; M. NAWROCKA-BERG: *Dziwne światy karmelitanek. Próba czytania zakonnych kantyczek*. W: *Koncept w kulturze staropolskiej*. Red. L. ŚLĘK, A. KARPIŃSKI, W. PAWLAK. Lublin 2005, s. 273–285; J. PARTYKA: „*Orzech*,

sztokfisz, niewiasta jednym kształtem żyją...". *Kobieta w koncepcie staropolskim*. W: *Koncept w kulturze staropolskiej...*, s. 247–271; A. KAPIŃSKI: *Lubomirski, Karmel i rybki*. W: *Muzy i Hestia...*, s. 83–96; M. NAWROCKA-BERG: *W teatrze klasztornym córek św. Teresy*. „Barok” 2004, t. 2, nr 22, s. 207–219; M. TRĘBSKA: *Odważna Judyt i mężna w Bogu Amazonka, czyli o walce duchowej w staropolskich oracjach obłóczynowych*. W: *Wojny, bitwy i potyczki*. Red. M. PIŚKALA, W. PAWLAK. Warszawa 2011, s. 373–386; EADEM: *Świeckie mowy obłóczynowe a ceremonie zakonne w XVII wieku*. „Napis” 2010, t. 1(16), s. 123–137.

15 P.P. GACH: *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*. Lublin 1984; IDEM: *Mienie polskich zakonów i jego losy w XIX wieku*. Rzym 1979; IDEM: *Geografia strat zakonów polskich w końcu XVIII i w XIX wieku*. Rzym 1980; A. PACEVIČIUS: *Vienuolynų bibliotekos Lietuvoje 1795–1864 metais*. Vilnius 2005. Z prac dawniejszych zob. np. H. SZWEJKOWSKA: *Biblioteka klasztoru cysterek w Trzebnicy*. Wrocław 1955.

16 *Klasztory karmelitanek bosych w Polsce, na Litwie i Rusi. Ich początek, rozwój i tułactwo w czasie rozruchów wojennych w XVII wieku. Rzecz osnuta na kronikach klasztornych*. Oprac. R. KALINOWSKI. Kraków 1900; K. TARGOSZ: *Piórem zakonnicy. Kronikarki w Polsce XVII w. o swoich zakonach i swoich czasach*. Kraków 2002; *Dzieje kapitularne zakonnic świętej matki Brygitty konwentu grodzieńskiego*. Oprac. M. BORKOWSKA, K. OBREMSKI. Toruń 2001; M. BAUM: *Klasztor w mieście w świetle kronik benedyktynek poznańskich 1607–1780*. Lublin 2009; Z. GROTHÓWNA: *Kronika klasztoru sióstr norbertanek w Imbramowicach 1703–1741*. Oprac. W. BIELAK, W. ŻUREK. Kielce 2011; *Kronika benedyktynek sandomierskich czyli dzieje klasztoru sandomierskiego od roku 1615. 30 października*. T. 1. Oprac. A. SZYLAR. Sandomierz 2005; *Kronika fundacyjna klasztoru mniszek Zakonu Kaznodziejskiego na Gródku w Krakowie (1620–1639)*. Oprac. A. MARKIEWICZ. Kraków 2007. Por. K. GÓRSKI, M. BORKOWSKA: *Historiografia zakonna a wzorce świętości w XVII w.* Warszawa 1975; *Kierownictwo duchowe w klasztorach żeńskich w Polsce XVI–XVIII wieku. Teksty i komentarze*. Oprac. K. GÓRSKI. Warszawa 1980. Ich analiz literackich podjął się Antoni Czyż (zob. m. in. *Ja i Bóg. Poezja metafizyczna późnego baroku*. Wrocław 1988).

17 Złuszczka B.J. WANAT: *Zakon karmelitów bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605–1975*. Kraków 1979; C. GIL: *Życie codzienne karmelitanek bosych w Polsce w XVII–XIX wieku*. Kraków 1997; M. BORKOWSKA: *Panny siostry w świecie sarmackim*. Warszawa 2002; EADEM: *Życie codzienne polskich klasztorów żeńskich w XVII–XVIII w.* Warszawa 1996; P. GAŚSIOROWSKA: *Życie codzienne w klasztorze klarysek krakowskich od XIII do końca XVIII wieku*. Kraków 2003. Por. A. SZYLAR: *Konwent bernardynek lubelskich w świetle kroniki klasztornej*. „Nasza Przeszłość” 2008, t. 110, s. 35–106.

18 M. BORKOWSKA: *Szkoła benedyktynek wileńskich*. „Nasza Przeszłość” 1994, t. 81, s. 85–113; A. SZYLAR: *Działalność oświatowa benedyktynek sandomierskich w latach 1616–1863*. Lublin 2002; B. FABIANI: *Warszawska pensja panien wizytek w latach 1655–1680*. W: *Warszawa XVI–XVII wieku*. Red. A. WAWRZYŃCZYK, A. SOŁTAN. Warszawa 1977, s. 171–198; R. PELCZAR: *Klasztorne szkoły żeńskie w Polsce w XVI–XVIII w. Problematyka i perspektywy badawcze*. „Nasza Przeszłość” 1998, t. 89, s. 95–109.

19 *Ostatnio Sanctimonialis autem femina. Magnificat, motety i pieśni na dwa chóry żeńskie z rękopisu L 1643 Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu*. Oprac. M. WALTER-MAZUR. Sandomierz 2012; EADEM: *Music by Nuns in the 17th Century, or About a Not Quite Successful Attempt at Disembodiment*. W: *Body Music Event*. Ed. B. MUSZKALSKA, R. ALLGAYER-KAUFMANN. Wrocław 2010, pp. 125–135; EADEM: *Muzyka jako element klasztornych uroczystości w świetle XVIII-wiecznych archiwaliów benedyktynek kongregacji chełmińskiej*. „Hereditas Monasteriorum” 2013, nr 2, s. 57–80; EADEM: *Figurą i fraktem*. *Kultura*

muzyczna polskich benedyktynek w XVII i XVIII wieku. Poznań 2014; H. CEMPURA, S. GARNCZARSKI: *Kultura muzyczna PP. Klarysek w Starym Sączu w latach 1700–1782*. Tarnów 2009; J. GWIŹDZIK: *Old Polish Christmas Carols by Contemplative Nuns (seventeenth and eighteenth centuries)*. „Interdisciplinary Studies in Musicology” 2012, no. 11. Ed. A. MAŁY, M. WALTER-MAZUR, pp. 169–186; L. STERCZEWSKA: *Głośny rezon... Edycja kołęd z osiemnastowiecznych rękopisów biblioteki karmelitanek bosych w Krakowie na Wesołej*. „Terminus” 2010, z. 1, s. 151–177.

20 Ostatnio *Żywot Matki Barbary od Najśw. Sakramentu (Zadzikowej) Karmelitanki bosej (1609–1670)*. Oprac. C. GIL. Kraków 2013; *Drogi duchowe starosądeckich klarysek w XVI wieku*. Oprac. J. KRÓLIKOWSKI. Tarnów 2010; TERESA OD JEZUSA (MARCHOCKA): *Autobiografia mistyczna i inne pisma*. Oprac. C. GIL. Kraków 2010; *Metryka brygidek lubelskich*. Oprac. J.R. MARCZEWSKI. Lublin 2011.

21 Z ostatnich prac zob. C. CONCHA TORRES: *La clausura femenina en la Salamanca del siglo XVII. Dominicas y Carmelitas Descalzas*. Salamanca 1991; EADEM: *La clausura imposible conventualismo femenino y expansión contrarreformista*. Madrid 2000.

22 E.A. JONES: *Convent Spaces and Religious Women. A Look at a Seventeenth-Century Dichotomy*. Ohio 2008; J. McNAMARA: *Sisters in Arms...; Catholic and Protestant Nuns in Germany*. Ed. M. WIESNER-HANKS. Milwaukee 1996.

23 M. FLEISCHER: *Teoria kultury i komunikacji. Systemowe i ewolucyjne podstawy*. Wrocław 2002. Zob. też L. KUC: *Komunikacja z Chrystusem*. W: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*. Red. W. WOJDECKI. Warszawa 1980, s. 51–55.

24 Por. badania *Center for the Study of Egodocuments and History*. [online] <http://www.egodocument.net/egodocument/index.html> [dostęp 10.05.2014].

25 Por. B. WIĘCKOWSKA: *Adnotacje czytelnicze w egzemplarzach powieści i romansów XVII i XVIII-wiecznych w zbiorach ossolińskich*. „Roczniki Biblioteczne” 1980, R. 24, z. 2, s. 47–67. Zob. też K. GŁOMBIOWSKI: *Problemy historii czytelnictwa*. Wrocław 1966, s. 42–64; *Pratiques de la lecture*. Ed. R. CHATIER. Paris–Marseille 1985.

26 Por. B. POPIOŁEK: *Kobiety świat w czasach Augusta II. Studia nad mentalnością kobiet z kręgów szlacheckich*. Kraków 2003.

27 Zob. zwłaszcza M. BORKOWSKA: *Leksykon zakonnicek...*

28 K. DMITRUK: *Problem publiczności literackiej w dawnej Polsce*. W: *Publiczność literacka i teatralna w dawnej Polsce*. Red. H. DZIECHCIŃSKA. Warszawa 1985, s. 27. Por. H. POPEŁAWSKA: *Kultura literacka karmelitanek bosych...*, s. 21–22.

29 K. DMITRUK: *Wprowadzenie do teorii publiczności literackiej*. W: *Publiczność literacka*. Red. S. ŻÓŁKIEWSKI, M. HOPFINGER. Wrocław 1982, s. 43–44.

30 K. MAJBRODA: *O przedmiocie studiów literackich – dziś*. „Teksty Drugie” 2005, nr 1/2, s. 184.

31 R. DARNTON: *What is the History of Books?* „Daedalus” 1982, vol. 3, pp. 65–83.

32 *Beyond Writing Culture. Current Intersections of Epistemologies and Representational Practices*. Ed. O. ZENKER, K. KUMOLL. Berkeley 2010.

33 Metody statystyczne wykorzystywano także do badania postaw religijnych, zob. M. VOVILLE: *Piété baroque et déchristianisation en Provence au XVIIIe siècle. Les attitudes devant la mort d'après le clauses des testaments*. Paris 1973.

34 Niestety, zwłaszcza kasaty i inne wydarzenia dziejowe często powodowały zniszczenie klasztornych archiwaliów i zbiorów bibliotecznych. Na ten temat zob. P.P. GACH: *Kasaty zakonów...*; IDEM: *Mienie polskich zakonów...*; IDEM: *Geografia strat zakonów...*, a także realizowany projekt Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w. Losy, znaczenie, inwentaryzacja*. Kwerendy były prowadzone w trakcie realizacji programu *Kultura pisma i książki w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku* (NN 103 075937). Jestem wdzięczna wszystkim Pracownikom bibliotek, którzy umożliwili mi dostęp do zbiorów klasztornych.

35 *Rękopisy w zbiorach kościelnych*. Oprac. T. MAKOWSKI, P. SAPAŁA. Warszawa 2014.

36 Dyskusję nad rozumieniem obu pojęć przedstawił ostatnio W. PAWLAK: *De eruditione comparanda in humanioribus. Studia z dziejów erudycji humanistycznej w XVII wieku*. Lublin 2012, s. 237–251. Por. R. DARNTON: *Toward a History of Reading*. In: *Media in America. The Wilson Quarterly Reader*. Ed. D. COMERY. Washington 1998, pp. 3–20; A. MANGUEL: *A History of Reading*. New York 1996. Projekt RED (*The Reading Experience Database 1450–1945*) wieloaspektowo dokumentuje praktykę czytania na świecie. RED. [online] <http://www.open.ac.uk/Arts/reading/about.php> [dostęp 10.05.2014].

37 Taki tytuł nosi jeden z rozdziałów syntezy G. CAVALLO, R. CHARTIER: *A History of Reading in the West (Studies in Print Culture and the History of the Book)*. Massachusetts 1999.

38 W. PAWLAK: *De eruditione...*; J. GRUCHAŁA: *lucunda familia librorum. Humanisci renesansowi w świecie książki*. Kraków 2002.

39 W. PAWLAK: *De eruditione...*, s. 279.

40 F. MOLEKAMP: *Women and the Bible in Early Modern England. Religious Reading and Writing*. Oxford 2013.

41 R. DARNTON: *Erste Schritte zu einer Geschichte des Lesens*. In: *De kus des Lamoutette. Kulturgeschichtliche Betrachtungen*. Hrsg. J. TROBITIUS. Munchen–Wien 1998. Pierwszy typ uwarunkowań określa on jako zewnętrzną, a drugi – jako wewnętrzną historię czytania.

42 G. CAVALLO, R. CHARTIER: *A History of Reading...* (cyt. za W. PAWLAK: *De eruditione comparanda...*, s. 283).

43 Por. J. STRZELCZYK: *Pióro w wątych dłoniach. O twórczości kobiet w dawnych wiekach*. Warszawa 2007, s. 8.

44 T. BIEŃKOWSKI: *Edytorstwo*. W: *Słownik literatury staropolskiej. (Średniowiecze. Renesans. Barok)*. Red. T. MICHAŁOWSKA i in. Wrocław 1990, s. 151–153.

45 Księga rozchodów klasztoru pw. Wszystkich Świętych benedyktynek lwowskich potwierdza 8 maja 1729 r. wydatek 22 złp „drukarzowi od drukowania lekcycy S. Matki Scholastyki, które nowo wydał Ociec S. terażniejszy, żeby wszyscy księża i zakonnicy trzymali”. 12 marca 1739 r. дано 40 złp „drukarzowi od drukowania ceremonij do professyji panien wizytek lubelskich”, a 14 stycznia 1740 r. zapłacono 36 złp „od drukowania książek do nabożeństwa dla WW OO karmelitów” (notowano, że 10 złp kosztowało oprawienie 300 egzemplarzy tego tekstu, czyli po groszu od książki). *Registr*

rozchodów konwenckich konwentu lwowskiego Zakonu Reguły Ojca Świętego Benedykta pod tytułem Wszystkich Świętych Roku Pańskiego 1726. ABL, rkps G 17; zob. J. GWIŹDZIK: *Biblioteka panien benedyktynek łacińskich we Lwowie (XVI–XVIII wiek)*. Katowice 2001.

46 J. PELC, W. TOMKIEWICZ: *Rola mecenatu w rozwoju kultury i literatury polskiej w czasach Renesansu oraz Baroku*. W: *Problemy literatury staropolskiej*. Red. J. PELC. Wrocław 1973, s. 466.

47 Zob. A. CZEKAJEWSKA: *O listach dedykacyjnych w polskiej książce XVI wieku*. „Roczniki Biblioteczne” 1962, t. 1–2, s. 21–55; B. CZARSKI: *Stemmaty w staropolskich książkach, czyli rzecz o poezji heraldycznej*. Warszawa 2012.

48 Zob. R. OCIECZEK: *Studia o dawnej książce*. Katowice 2002, s. 56.

49 Por. E. CZAPLEJEWICZ: *Adresat jako kategoria poetyki*. „Przegląd Humanistyczny” 1972, nr 1, s. 1–26; M. GŁOWIŃSKI: *Wirtualny odbiorca w strukturze utworu poetyckiego*. W: *Studia z teorii i historii poezji*. Red. IDEM. Wrocław 1967, s. 7–32.

50 *Literatura i instytucje w dawnej Polsce*. Red. H. DZIECHCIŃSKA. Warszawa 1994, s. 12.

51 H. DZIECHCIŃSKA: *Oglądanie i słuchanie w kulturze dawnej Polski*. Warszawa 1987, s. 78–79.

52 „Jest więc kazanie, podobnie jak teatr, pogranicznym zespołem sztuk, a sam tekst (druk lub manuskrypt) kazania nie jest jeszcze kazaniem (mową) w swym integralnym wymiarze. Kazanie to actio, pronuntiatio konkretnego podmiotu retorycznego (kaznodziei) do konkretnej grupy odbiorców (słuchaczy). Między nadawcą i odbiorcą – mówiąc współczesnym językiem teorii komunikacji – istnieje trudna do zrekonstruowania relacja, wywołana nie tylko przez medium językowe oratora, ale także cały splot okoliczności zewnętrznych, jak nastrój święta, uroczystości czy obrzędu religijnego, wystrój świątyni i niezliczona ilość innych czynników, które mogą w zasadniczy sposób wspierać (wzmacniać lub osłabiać) strukturę językowo stylistyczną kazania”. M. KOROLKO: *Między retoryką a teologią. O kunszcie estetycznym staropolskich kazań (rekonesans)*. W: *Proza polska w kręgu religijnych inspiracji*. Red. M. JASIŃSKA-WOJTKOWSKA, K. DYBCIAK. Lublin 1993, s. 47.

53 J. PELC: *Literatura polska drugiej połowy XVII w.* W: *Literatura i kultura polska po „potopie”*. Red. B. OTWINOWSKA, J. PELC, B. FAŁĘCKA. Wrocław 1992, s. 21.

INDEKS OSOBOWY

A

Abad Camilo Maria 80
Abelli Louis 373
Achremczyk Stanisław 87, 361
Agnieszka Konstancja od Pana Jezusa
 Baranka (Iżycka) 226
Agnieszka od Narodzenia NMP i św. Józefa
 (Wężykówna) 136, 227
Agnieszka od Trójcy Świętej (Myszkowska)
 195, 227
Agnieszka św. 74, 110, 164, 419, 431
Albert Avogadro bł. 93, 112, 148, 262, 289, 373
Aleksander VIII 258
Ališauskas Vytautas 82
Allgayer-Kaufmann Regine 19
Alvarez Diego de Paz 152, 187, 235, 239, 279, 374
Álvarez Tomás 152
Ambroży św. 74
Amendowna Zuzanna 426
Ancuta Maciej 377
Anderska Zofia 306
Androzzi Fulvio 379
Andrysowicz Łazarz 275
Andrzejowczyk Maciej 275
Andrzejowski Karol 248, 249, 374, 408
Andrzej św. 74, 255, 336, 388, 404, 417, 123,
 437, 438, 463, 464
Angela Aleksandra od św. Teresy (Myszkow-
 ska) 227
Angela Teresa od Najświętszego Sakramentu
 (Mosińska) 33
Aniela od NMP z Góry Karmel (Gratówna) 198

Anna Dorotea 86
Anna od Jezusa (Stobieńska) 136, 195, 227
Anna od św. Magdaleny (d`Auvergne) 71, 397
Anna św. 74, 398, 411
Antoni św. 74, 130
Aparicio Rivera 276
Appel Włodzimierz 64
Arenal Electa 18, 76, 210, 230
Arias Francesco 187, 235, 239, 240, 289, 375
Arseniusz, opat 143, 213
Arystoteles 156
Ataman Julian 143, 144, 208
August II 20, 52, 69
Augustyniak Urszula Anna 77
Augustynowicz-Ciecierska Henryka 225
Augustynowicz Jan Tobiasz 389
Augustyn św. 74, 93, 94, 100, 103–105, 107,
 108, 120, 121, 130, 136, 141, 145–148, 153,
 154, 159, 167, 177–180, 213–215, 220, 234,
 262, 276, 284, 311, 320, 347, 348, 376, 384,
 394, 420, 421
Auspurger Kazimierz 266, 376
Auswicerówna Rozalia zob. *Rozalia Alfonsa*
 od św. Marii Magdaleny (Auswicerówna)
Avrillon Jean 376
Axer Jerzy 151

B

Babcock Robert G. 18
Babecka Magdalena zob. *Magdalena od Opieki*
 Świętego Józefa (Babecka)

- Baczewski Sławomir 85, 89
 Badyńska Piotr 88, 358
 Bar de Katarzyna Mechtylda 174, 211, 213, 265, 469
 Baranowska Anna Teresa 74, 110, 148, 164, 171, 207
 Baranowska Dorota 164
 Baranowska Teodora 30
 Baranowski Józef 376
 Barącz Sadok 224
 Barbara od Najśw. Sakramentu (Zadzikowa) 20, 137, 159, 195, 196, 226–228
 Barbara św. 74, 85
 Barłowska Maria 88, 157
 Baron Arkadiusz 141, 159, 206
 Baron Sabrina A.159
 Baronio Cesare 45, 239
 Bartrandówna Zofia 189
 Barszcz Jerzy 377
 Bascapè Corona 18, 75
 Basso Carlo Andrea 142
 Bastrzyk Stanisław 204
 Baum Marzena 19, 225, 279
 Bazyli Wielki św. 74, 177
 Bażan Pius 327
 Bąkowska Marianna 204
 Beach Alison 150
 Beata Konstancja od św. Józefa (z Myszkowskich Bużeńska) 227
 Beaufils Wilhelm 377
 Beaumont 31
 Bednarski Stanisław 324
 Bell David N. 18, 151
 Benedykt XIV 52, 352, 379
 Benedykt św. 22, 26, 29, 65, 67, 71, 74, 93–99, 101, 116, 117, 141–145, 160, 168, 169, 177, 178, 180, 181, 187, 188, 192, 197, 204, 205, 210, 213, 215, 216, 220–222, 224, 227, 234, 236, 238, 240, 242, 246–249, 265, 273, 278, 282, 283, 302, 304, 310, 313, 336, 341–343, 347, 348, 359, 374, 377–379, 388, 390, 394, 405, 406, 408, 412, 415, 416, 433, 434, 445, 446, 453, 464, 465, 467, 470, 471, 473
 Benedykta od Męki Pańskiej (Elżbieta de Breme) 383
 Bernard św. 49, 74, 100, 131–133, 142, 157, 178, 264, 311, 379, 455
 Bernatowicz Tadeusz 87
 Bessei Petri 149
 Białożor Barbara 40
 Białożor Stanisław 40
 Białopiotrowicz Jerzy 379, 380
 Bibiana od Jezusa, Maryi i Józefa (Domańska) 199
 Biegus Wiktor Józef 286
 Bielak Alicja 64
 Bielak Włodzimierz 19, 223
 Bielska Katarzyna *zob. Katarzyna Aleksandra od Jezusa, Maryi i Józefa (Bielska)*
 Bieniarzówna Janina 361
 Bieńkowski Tadeusz 21, 276
 Biernacka Benedykta Marianna 299, 312, 321, 426, 431
 Biernacka Jadwiga 426
 Bieykowski Antoni 381
 Bilewicz Aleksandra 71, 86
 Bilinkoff Jodi 72
 Bilska Tekla 396
 Birkowski Ignacy 191
 Bis Magdalena 209
 Bis Wojciech 209
 Blois Louis de 150, 152–155, 248, 283, 381
 Błażejowska Józefa 182
 Błęcka Eufrozyna *zob. Eufrozyna Maria od Trójcy św. (Błęcka)*
 Bobiński Remigiusz 339, 381
 Bobowski Kazimierz 201
 Bobrownicka Katarzyna 351, 402
 Boczowska Zofia 257, 287
 Bodarwé Katrinette 17, 201
 Bodniak Stanisław 279
 Bogacka Katarzyna 68
 Bogucka Maria 63, 69, 89, 365
 Bogusławski Apolinary 338, 339, 382
 Boharewicz Bogusław 382
 Bokum Jan 451
 Bolchi Elena Lucia 66

- Bonawentura (Siewierzanin) 383
 Bonawentura św. 48, 113, 137, 144, 149, 155,
 313, 383, 427
 Boner Izajasz 312, 391
 Bonifacy VIII 171
 Borawski Stanisław 147, 213
 Borek Piotr 209, 223,
 Borkowska Małgorzata 11, 17–20, 63, 66–70,
 73, 75, 76, 78, 80, 8, 141, 143–146, 150,
 153, 201–203, 205–215, 217, 219, 221,
 223–226, 229, 276–279, 322, 323, 329,
 366, 490, 491
 Borkowski Dominik 383
 Borkówna Dorota 175
 Bornstein Daniel 90
 Boromeusz św. 74
 Bouillon Maria Karolina z Sobieskich de 364
 Bourdaloue Ludwik 405
 Bovette de Bemur Jacqueline 383
 Bowden Caroline 78
 Boxa, kanonik 366
 Boxer Marylin J. 76
 Branicka Elżbieta 423
 Branicka Katarzyna Krystyna 30, 173, 460
 Bratkowic Adrian 384
 Bratkowski Tadeusz 318
 Breme Elżbieta de 235, 264
 Bresiar de Joanna Karolina 253, 386
 Broekaert Jean D. 276
 Broniowska Anna 203
 Bronisława bł. 251, 261, 289, 310, 341, 464
 Bross Stanisław 210
 Brygida św. 76, 82, 94, 103, 116, 118, 134, 136,
 144, 145, 151, 184, 196, 219, 234, 236, 259,
 260, 376, 384, 411, 414, 456
 Brzechfonka Franciszka 220
 Brzechwa Stanisław 235, 241, 328, 384, 385
 Brześciańska Apolinara 182
 Brzezińska Barbara 65
 Brzezińska Cecylia 182
 Brzezińska Teresa Magdalena 465
 Brzostowscy 413
 Brzostowski Konstanty Kazimierz 55, 169, 207,
 234, 348, 462
 Brzyski Ludwik 386
 Brzystonowska Małgorzata 407
 Brzystonowska Wiktoria 407
 Brzystonowski Stanisław 407
 Buchwald-Pelcowa Paulina 87
 Buk Michał 275
 Burek Krzysztof 64, 203
 Buszewicz Elwira 362
 Buszkowska Regina 188
 Bużeńska z Myszkowskich Beata *zob. Beata
 Konstancja od św. Józefa (Bużeńska)*
 Busquets Maria Eulalia 357
 Byczkowska-Sztaba Jolanta 217
 Byszewski Antoni 413
- ## C
- Callahan Sidney 227
 Camus Jean Pierre 253, 386, 398
 Carrascal Martin 276
 Cartagena Juan de 155
 Casey Michael 150–152, 159
 Cauchon de Maupas Henryk 386
 Cavallo Guglielmo 21, 160
 Cavazza Christina 207
 Cecylia, mniszka 182
 Cempura Henryk 20, 215, 217
 Cetnerowa Benedykta 407
 Cetnerowa z Gosiewskich Konstancja 221
 Cetnerówna Zofia 458
 Cezary Franciszek 320
 Cezary z Arles św. 119
 Charkiewicz Juwenalis 77
 Chartier Roger 20, 21, 160, 212, 230
 Chauformaux Maria Angela 284
 Chavarria Novi Elisa 230
 Chedozeau Bernard 47
 Chemperek Dariusz 85
 Chlebowski Wawrzyniec 387
 Chłusewiczówna Felicjana 55
 Chłusewiczówna Teofila 49
 Chmielewski Marek 150
 Chmielowska Febronja 190
 Chodkiewicz Jan Karol 77, 351, 451
 Chodkiewiczowa Anna Alojza 364, 390

- Chodkiewiczowa Zofia 351
 Chodykiewicz Klemens 387
 Chojnacki Tomasz 377
 Chomentowska Zofia 310
 Chomentowski Jan 303, 305, 390, 391
 Chomiński Piotr 78
 Choptian Michał 362
 Chowański Iwan 47
 Chrapowicka Marianna 40
 Chrapowicki Franciszek 50
 Chreptowicze 41
 Chreptowiczówna Teresa 191, 228
 Chronowski Stanisław 417
 Chrościcki Juliusz Antoni 63, 87–89, 364
 Chrzanowska Florentyna 210
 Chrzastowska Anna 166, 298, 303, 424
 Chwaliżożanka Barbara Teresa 306
 Chyleńska Zofia 182
 Ciecholewska Anna 445
 Ciecierska Monika Zofia *zob. Maria Antonina od św. Michała (Ciecierska)*
 Ciemińska Elżbieta 299, 304, 321, 440
 Cieński Marcin 18, 76, 226
 Ciesielska-Borkowska Stefania 278
 Ciesielski Tomasz 84
 Cieszkowski Józef 453
 Cieszkowski Krysypin 120, 349, 388
 Cieślińska Nawojka 141
 Ciszewski Wincent 388
 Clarke Elizabeth 71
 Cohem Martinus 66
 Coleman Joyce 158
 Colonna Catherine 379
 Colonna Fabrizio 379
 Concha Torres C. 20
 Coulet Noël 208
 Crasset Jean 196, 245, 388
 Crest de Saint-Aubin Stéphanie Félicité du 31
 Cubrzyńska-Leonarczyk Maria 65, 70
 Cunitia Maria 72
 Cushing–Daniels Nancy Kerr 18, 76, 201, 209
 Cybulska Antonina 52, 56
 Cybulski Franciszek 389
 Cyprian a s. Maria 148
 Cyprian św. 328
 Cyryl od św. Franciszka 262, 297, 389
 Czacharowski Antoni 201
 Czapkowski Konstanty 389
 Czaplejewicz Eugeniusz 22
 Czapska Konstancja 390
 Czapski Piotr 390
 Czarnkowska Anna 192
 Czarnocki Wojciech 350, 389, 390
 Czarski Bartłomiej 22
 Czartoryscy 285, 295
 Czartoryska Eleonora 423
 Czartoryska Katarzyna Helena 254, 381
 Czartoryski Adam 252
 Czartoryski Augustyn 401
 Czatowski, ks. 170
 Czechowicz Agnieszka 359
 Czekańska Anna 22
 Czekański Marek 287
 Czermińska Ewermonda 420
 Czwołek Arkadiusz 87
 Czyż Antoni 19, 74, 229
 Czyż Kazimierz 56, 416
 Czyżowa Mintofowa Barbara 56, 416
 Ćwiek Henryk 217
- D**
- d'Auvergne Anna *zob. Anna od św. Magdaleny (d'Auvergne)*
 Dacka-Górzyńska Iwona 229
 Dahlken Anna Elżbieta 210, 343
 Dancák Pavol 74
 Daniłowicze 347
 Daniłowiczowa Zofia 373
 Daniłowiczówna Magdalena Dorota 168, 183, 210, 215, 216, 218, 244, 246, 247, 281, 297, 298, 302, 324, 349, 391, 401, 404, 406, 430, 435, 464
 Darnton Robert 20, 21
 Daybell James 209
 Dąbek Stanisław 213, 217
 Dąbrowicz Elżbieta 358
 Dąbrowska Marcellianna 189
 Dąbrowska Marianna 198

- Dąbrowski Stanisław 363
 De Raesowie 167
 Dean Trevor 359
 Delumeau Jean 287
 Denhoff Jerzy 67
 Derśniakowa Katarzyna 467
 Derwich Marek 72, 141, 206, 278, 322, 326
 Devin Jerzy 405
 Dębińska Jadwiga 299, 393
 Dinzelbacher Peter 151, 277
 Dionizy Aeropagita św. 74
 Dittmer Ludwik 390
 Długosz Jan 257, 390
 Dłuska Teresa 306
 Dmeński Jakub 217
 Dmitruk Krzysztof 20
 Dobrosołowska Anna 198
 Dolabella Tommaso 362
 Domański Jan 275
 Domański Juliusz 287
 Domasławska Bibiana *zob. Bibiana od Jezusa, Maryi i Józefa*
 Домбровський Маркіян 64
 Domiechowski Przemysław Prawdzic 296, 409
 Dominik św. 74, 104, 405, 436
 Donahue Darcy 72
 Donnat Lin 141
 Dorota św. 459
 Dorota z Braunsbergu 298, 451
 Drelicharz Wojciech 82
 Drexel Jeremias 187, 304, 305, 390, 391
 Drob Janusz 88, 361
 Družbicki Antoni Kasper 230, 235, 302, 361, 391
 Dryjacki Fulgenty 312, 329, 391
 Dubois Jacques 141
 Duchenebillot F. D. 392, 393
 Duchnowski Maciej Stanisław 393
 Dufour Piotr 275
 Dulska Zofia 178, 298, 324
 Dunicz Jan Szymon 394
 Dunn Erin C. 158
 Duvignacq-Glessen Marie-Ange 17
 Dyaszewski Józef Antoni 275
 Dybciak Krzysztof 22
 Dygat Anuncjata 226, 325, 329
 Dygulska Jadwiga 183, 217
 Działyńska Helena 376
 Dziechcińska Hanna 20, 22, 63, 71, 227, 357
 Dzieduszycka Helena 470, 471
 Dziedzic Wojciech 318, 394
 Dziedzicka Anna 275
 Dzierżanowska Eustachia 411
 Dzierżanowska Teresa 411
 Dzierżanowska Weronika 411
 Dzierżanowski Jan 411
 Dzięwulski Marcei 394, 395
 Dziegielewski Stanisław 178
 Dziubkowa Joanna 89, 365
- E**
- Egido Aurora 210
 Elert Piotr 274, 275
 Elżbieta, córka Henryka IV Probusa 257
 Elżbieta od św. Eliasza 30
 Elżbieta św. 49
 Engelgrave Heinrich 306, 325
 Engelsing Rolf 160
 Ernst Johann Nicolaus 275
 Esser Kajetan 147
 Estella Diego de 258, 287, 288, 396
 Eufemia, córka Henryka IV Probusa 257, 327
 Eufemia Domicella, córka Leszka Białego 307
 Eufemia św. 236, 435
 Eufrozyna Maria od Trójcy św. (Błęcka) 199
 Eugeni od S. Iozepha 159
 Eugeniusz III 94, 378
 Evangelisti Silvia 17, 67, 75
- F**
- F.A.L 305
 F.C. 311
 Fabiani Bożena 19, 71, 73, 212
 Fabiańska Teresa Ozanna 215
 Fabiśława, norbertanka 341
 Fałęcka Barbara 22
 Falibogowski (Chwalibogowski) Krzysztof
 Franciszek 289, 316, 317, 330, 396
 Fati Julius *zob. Fazio Giuglio*
 Fazio Giuglio 98, 100, 235, 396

- Felicjana Eufemia od Dzieciątka Jezus 136, 158
 Feliksiak Elżbieta 209
 Fénelon François 69
 Ferenc Ewa 286
 Filipecki Andrzej 396
 Filipowski Marcin 275
 Finkówna Elżbieta Potencja 220
 Firlejówna Barbara 306
 Firlejówna Zofia 241, 298, 385
 Flaga Jerzy 329
 Fleischer Michael 20
 Fleury André Hercule de 31
 Fleury Claude 396, 397
 Foerster Jerzy 275
 Follprecht Kamila 77
 Fontana Jakub 364
 Fortunat św. 169, 205, 282, 436
 Fortunati Vera 65
 Fox Jan 257, 390
 Franciszek a Paulo św. 74
 Franciszek Ksawery św. 74
 Franciszek od św. Józefa (Włocki) 344, 397, 468
 Franciszek Salezy św. 34, 65, 74, 151, 152, 180,
 195, 235, 251–254, 273, 285, 339, 347, 386,
 392, 395, 398–400, 405, 407, 422
 Franciszek św. 42, 43, 46, 49, 51, 59, 61, 74,
 77–80, 109, 110, 147, 188, 196, 209, 214,
 215, 222, 224, 297, 303, 305, 336, 359,
 388, 404, 405, 410, 417, 419, 426, 439,
 450, 463, 474
 Franciszka Rzymianka św. 254, 310
 Frankowicz Marcin Ignacy 258, 400
 Fredrówna Róża 182
- G**
 Gabriel, ks. 182
 Gabriel z Werony 179
 Gach Paweł Piotr 19, 21
 Gajewski Jan 400
 Gajdka Krzysztof 77
 Galileo Gailei 210
 Galileo Maria Celeste 210
 Galla, mniszka 310
 Gallifet Józefa de 428
- Gałęcka Zofia Franciszka 168
 Gałęski Stanisław 400
 Gałęzowska Paulina 211
 Gancewski Jan 201
 Gapski Henryk 17, 78, 141, 323
 Garnczarski Stanisław 20, 215
 Gaspar od Zwiastowania 159
 Gaudówna Helena 221
 Gawath Jakub 244, 246, 315, 400, 401, 430
 Gawroński Jan 417
 Gąsiewska Róża 469, 471
 Gąsior Renata 70
 Gąsiorowska Patrycja 19
 Gedeliusz Wojciech 275
 Gembicki Wawrzyniec 276, 407
 Gembicz Kazimierz 217
 Genlis de zob. *Crest de Saint-Aubin Stéphanie*
Félicité (de Genlis)
 Genowefa św. 74
 Gerson Jan 101, 112
 Gertruda św. 122, 195, 196, 235, 246, 248,
 254, 296, 401, 407
 Gębicki Piotr 378
 Gębicki Wawrzyniec 377
 Giedroyc Kazimierz 401
 Giergontówna Barbara 182
 Gil Czesław 18–20, 67, 73, 159, 223, 226–229
 Gispert Teresa Maria 357
 Giżanka Aleksandra 30
 Glemma Tadeusz 224
 Glińska Anna 229
 Glińska Konstancja 404
 Gliński Chryzostom Jan 88
 Głazewski Jacek 359
 Głombiowski Karol 20
 Głoskowska Ewa Magdalena 30
 Głowiński Michał 22, 74, 82
 Głuchowska Antonina 210
 Gmiterek Henryk 326
 Gniewkówna Jadwiga 255, 299, 438
 Gniński P. 204
 Codebski Teofil 392
 Gogola Jerzy Wiesław 227
 Golczewski Paweł 238, 274, 275

- Goliński Janusz K. 287
 Gołos Jerzy 217
 Gołyńska Joanna 242, 298, 328, 410
 Gomery Douglas 21
 Gomola Aleksander 150
 Goovaerts Léon 155
 Gorajewski Maciej 402
 Gorecki Wojciech 274
 Gorzeńska Aleksandra 198
 Gosiewska Róża 341
 Gościłmińska Eufrazja 164
 Góralski Wojciech 361
 Górski Jan 41
 Górski Karol 19, 63, 141, 223, 224, 226, 229,
 279, 287
 Grabiecki Woyciech 375, 375
 Grabińska Zofia 299, 469
 Grabowski Ignacy 402
 Grabowski Maciej 383
 Grabska Eleonora 198
 Gradowski Józef 349, 413
 Gratówna Aniela *zob. Aniela od NMP z Góry
 Karmel (Gratówna)*
 Graziosi Elisabetta 230
 Grebel Ignacy 275
 Grochmalicki Józef 402
 Grocholska Anna Cecylia 338, 339, 382
 Grocholska Barbara 30
 Grochowski Stanisław 235, 315, 333, 403
 Grodecki Hiacynt 45
 Grodzicka Eleonora 306
 Groth Mateusz 431
 Grothkówna Zofia 19, 192, 223, 431
 Grothowa Dorota 431
 Gruchała Janusz 21
 Grupiński Wojciech 159, 226, 227
 Grużewska Joanna Marcybella 246, 247,
 298, 474
 Gryga Stanisław 278
 Grymosz Marcin Bogumił 200, 235, 236,
 244, 245, 403, 404
 Grzegorz IX 109
 Grzegorz XIII 171
 Grzegorz XIV 94
 Grzegorz bł. 310
 Grześkowiak Radosław 18, 64, 87, 228
 Guevara Antonio de 199
 Guido Drugi (kartuz) 150
 Guillere Christian 208
 Guławska Anna 182
 Gumpfenberg Wilhelm 84
 Gurowscy 295, 342, 360
 Gurowska Jadwiga Melchiora 299, 341, 426, 439
 Gurowski Bernard 427
 Gurowski Leonard 341
 Gustaw Romuald 204, 223, 287
 Gutowski Bernard 361
 Gutowski Walerian 344, 361, 404
 Guyska Cecylia 185
 Guzowski Piotr 69
 Cwioździk Jolanta 20, 22, 65, 67, 68, 72, 73,
 75, 76, 80, 141, 144, 201, 205, 206, 209,
 211, 216, 217, 225, 229, 279, 281, 282, 284,
 322, 324, 325, 331, 361, 367

H

- Haik Józef 275
 Halkiewicz Michał 75
 Hallinger Kassius 141
 Halton Thomas 158
 Hamburger Jeffrey 17, 65
 Hannibal, augustyn 179
 Hansen Leonard 405
 Hanusiewicz Mirosława *zob. Hanusiewicz-
 -Lavallo Mirosława*
 Hanusiewicz-Lavallo Mirosława 18, 76, 226,
 227, 228, 229, 288, 322
 Hardick Lothar 147
 Hartmanówna Dorota 249
 Hebanowski Ignacy 275
 Hebdówna Salomea 464
 Heckscher William Sebastian 64
 Helena, córka Henryka IV Probusa 257
 Henderson Frank J. 141
 Hernández Olegario Gonzales 18
 Hernas Czesław 227, 322
 Heska-Kwaśniewicz Krystyna 205, 281, 282,
 284, 324

Hiacynta Mariscotti św. 55, 56, 86
 Hieronim a Iesu Maria 159, 424
 Hieronim Gratian a Matre Dei 154, 322
 Hieronim św. 74, 118, 152, 156
 Hilary św. 74
 Hilchen Michał 159
 Hildegarda, mniszka 310
 Hills Helen 17
 Hilzenowa Konstanzja z Platerów 247, 473
 Hilzenówna Anna Mechtylda 103, 188, 217,
 221, 248, 379, 419
 Hińcza Marcin 148, 187
 Hipolitówna Magdalena 191
 Hoff Jadwiga 80, 365
 Hoffmanówna Angelika 191
 Hołownia 83
 Hopfinger Maryla 20, 212
 Horteński Chryzostom Henriquez 194
 Hrebnicki Florian 77
 Hryniewicz 448
 Hufton Olwen 76
 Hugo Hermann 64, 184, 196, 228
 Humnicka Anna 306
 Humnicka Barbara Urszula 190, 305, 306, 421
 Humnicki Franciszek 439
 Husarzewska Domicella 198
 Hünefeld Andrzej 99
 Hutschenreiter Johann Baptista 310
 Hynkówna Anna 65

I

I.T.I.S. 57
 Ignacy Loyola św. 405, 432
 Ignacy od św. Jana 406
 Imańska Iwona 291, 357
 Innocenty IV 109
 Innocenty X 206
 Innocenty XII 169
 Iwański Jan 244, 246, 406
 Iżycka Agnieszka *zob. Agnieszka Konstancja
 od Pana Jezusa Baranka (Iżycka)*

J

Jabłonowska Anna z Sapiearów 263
 Jabłonowska Jolanta Barbara 225
 Jabłonowski Jan Kajetan 263
 Jabłoński Hiacynt 407
 Jacek Odrowąż św. 209, 261, 347, 351, 434
 Jackowski Antoni 84
 Jackson Heather J. 160
 Jacobson Schutte Anne 208
 Jadwiga św. 26, 64, 94, 236, 301, 312, 357,
 418, 433, 454
 Jagieliński Walerian 407
 Jagniętkowska Teresa 168, 205
 Jakowska Adrianna 420
 Jakowski Kazimierz 275, 292
 Jakubiak Krzysztof 78, 80
 Jamrozek Wiesław 71, 209
 Jan III Sobieski 171, 210, 247, 349
 Jan Chrzyciel św. 74, 395
 Jan Chryzostom św. 74
 Jan Kanty, norbertanin 311
 Jan Kapistran św. 266, 445
 Jan Kasjan św. 98, 100, 120, 152, 238, 240,
 278, 407
 Jan Kazimierz Waza 60, 164
 Jan Leopolda 99
 Jan od Krzyża 112, 113, 137, 195, 196
 Jan S., kapłan 97, 99, 178
 Jan św. 53, 56, 58, 74, 164, 264, 338, 341, 406
 Jan z Dukli św. 266
 Janeczek Zdzisław 361
 Janikówna Marianna Kolumba 181, 216
 Janion Maria 358
 Janiszowski Antoni 407
 Janoniené Rūta 76
 Janowski Paulin 337, 408
 Januszowski Jan 274
 Jarczyk Mariola 87, 225
 Jarocka Zofia 191
 Jaroszewicz Florian 158, 160
 Jasińska-Wojtkowska Maria 22
 Jasiński Kazimierz 222
 Jaskólska Apolinara 48
 Jaskólska Joanna 175, 191, 194
 Jastkowska Agnieszka 202
 Jastrzębska Barbara 400
 Jastrzębska Brygida 400

- Jaworski Piotr 275, 320
 Jemiołkowska Anna 455
 Jerzy od św. Hieronima 408
 Jędrzejowczyk Maciej
 Joachim Fischinganus 408
 Joachim św. 96
 Joanna, dominikanka 182
 Joanna od św. Krzyża 29
 Joanna Franciszka de Chantal św. 26, 27, 65, 195, 235, 251, 252, 285, 347, 377, 401, 408, 409, 413, 436, 468
 Joanna Franciszka Fremiota (Mokronowska) 30, 180
 Joanna Habsburżanka 86
 Jocz Artur 227
 Johann z Gerdy 159
 Jolanta bł. 236, 254, 256, 257, 286, 389, 414
 Jones Edward Alexander 20, 76
 Jordan Tomasz 409
 Jordanówna Anastazja 395
 Jordanówna Konstancja Apollinara 165, 170, 202, 203, 258, 299, 323, 349, 432, 443, 444
 Jordanówna Małgorzata 310
 Jovaisa Liudas 159
 Józef Herman św. 229
 Józef św. 34, 74, 110, 204, 205, 220, 223, 225, 226, 227, 255, 344, 362, 423, 453
 Józefowicz Jan Tomasz 66, 342, 343, 409
 Józefowicz-Wisińska Elżbieta 331
 Juan de Jesús María 113, 151, 234, 262, 296, 409
 Judycka Franciszka 83, 236, 410
 Judyta, norbertanka 19, 261, 310, 341, 358
 Justyniarska-Chojak Katarzyna 70
 Juśkiewicz Mikołaj 235, 243, 405
- K**
- Kabaciński Ryszard 218
 Kacprzak Marta M. 359
 Kaczmarczyk Kazimierz 204
 Kaczmarek Krzysztof 18
 Kaczmarek Michał 357
 Kaczmarek Romuald 64
 Kaczmarek Wojciech 73
 Kaczor-Scheitler Katarzyna 76, 225, 226, 229, 323, 360, 362, 366
 Kaczorkiewicz Józef Antoni 242, 328, 410
 Kadłubowski Michał 348, 410
 Kadulska Irena 18, 87, 228
 Kajetan od Najświętszej Panny Śnieżnej 410
 Kala Jakub 173
 Kalinowska Wiktoria 393
 Kałamajska-Saeed Maria 75–78, 80–83, 85, 86, 89, 90
 Kałowski Marcin 411
 Kamiński Mateusz 383
 Kamkówna Nepomucena 198
 Kamuze Piotr 386
 Kanior Marian 286
 Karasiowa Barbara Teresa 373
 Karcan Jan 275
 Karczewska Joanna 66
 Karczewski Dariusz 18, 68, 81, 146, 209, 218, 221, 330
 Karkucińska Wanda 68, 208
 Karol Boromeusz św. 74
 Karolczak Kazimierz 367
 Karpiniński Andrzej 18, 19, 70, 202, 229, 288, 361
 Karpowicz Michał 363, 411
 Karsznicy 421
 Karsznicka Krystyna z Siewierskich 421
 Karwat Seweryn 411
 Kasperowicz Gabriel 250, 412
 Kasprzycka Agnieszka 457
 Kasprzycki Michał 214
 Katarzyna Aleksandra od Jezusa, Maryi i Józefa (Bielska) 199
 Katarzyna Aleksandryjska św. 74, 108, 168, 173, 179, 205, 216, 221, 249, 313, 326, 252, 390, 416, 429
 Katarzyna Kolumba (Tarłówna) 31, 70
 Katarzyna ze Sieny św. 69, 74, 137, 146, 193, 196, 207, 209, 308, 309, 340, 375, 382, 443
 Kawecka-Gryczowa Alodia 81, 292, 332
 Kazanowscy 295
 Kazanowska Anna Eleonora 117, 192, 198, 215, 298, 302, 428
 Kazimierz św. 45, 347, 354

Kątska Dorota 105, 128, 175, 194, 260, 298,
299, 304, 310, 311, 313, 315, 316, 319, 320,
323, 325, 330, 352, 381, 382, 384, 390, 391,
393, 394, 403, 420, 425, 427, 430, 432,
446, 452, 460, 466
Kątska Elżbieta 393
Kcynensis Paweł 413
Kealy Maire 17
Keller Hagen 224
Kempen Thomas von 98, 100, 112, 196, 230, 239
Kempini Szymon 275
Kerby-Fulton Kathryn 150, 151
Kerssenbrock Gisela von 71, 72
Kępińska Róża 257
Kęstowska Potencjana 48
Kętrzyński Wojciech 221
Khittl Hieronim 411
Kholi Susan 17
Kicińska Urszula 86, 88, 364, 365
Kicki Ferdynand Onufry 354, 367
Kiełbasa Antoni 18, 64, 201
Kiełczewski Dominik 252, 399
Kiełczewski Gabriel 234, 261, 289, 414
Kiełkowski Maurycy 256, 414
Kinga (Kunegunda) św. 170, 203, 236, 254,
255, 257, 258, 286, 287, 348, 349, 364,
417, 443, 451
Kiryk Feliks 331
Кісь Андрій 64
Kiszczanka Zofia 280, 298, 463
Kizik Edmund 82, 365
Klajumiene Dalia 76
Klara z Asyżu św. 56, 74, 82, 109, 138, 147,
168, 169, 174, 189, 203, 213, 215, 224, 255,
257, 259, 336, 341, 390, 400, 404, 411,
414, 417, 423, 437, 443, 445, 464
Klein Adam 275
Klemens IV 42, 63
Klemens VIII 50, 94, 99, 171, 178, 276, 377,
378, 436
Klemens IX 207
Klemens X 169
Klemens XI 169, 264, 392, 406, 462
Klemens XII 52, 375, 392, 453
Klemens św. 260, 348, 410
Kletečková Marie 75
Klimowska Monika Anna 64
Klint Paweł 360
Klonowic Sebastian Fabian (Acernus) 248
Kłobucka Katarzyna 300, 312, 375
Kłocki Paweł 220
Kłoczowski Jerzy 17, 78, 88, 141, 277, 323
Kłosowicz Adalbert 414
Kmicianka Marianna 236, 260, 414
Kmita Stanisław 347, 415
Kmita-Piorunowa Aniela 358
Knapiński Ryszard 286
Knapowska Wisława 70
Knoppers Laura Lunger 71
Kobielski Józef 301, 323, 415
Kobylińscy 315
Kobylińska Marcellina 299, 315, 401
Kochanowski Jan 313, 360
Kochański Augustyn 258, 287, 396
Kochel Zygmunt 194, 225
Kochowska Teresa 183
Kocińska Katarzyna 306
Kocowski Bronisław 159
Koczorowski Franciszek 416
Kojałowicz Wojciech 84, 416
Kolak Wacław 18, 202, 203, 205–208, 222
Kołątaj Adam 188
Kołowska Dorota 256
Komecka Anna 395
Komecki Jan 395
Komes Honorat 77
Komorowska Katarzyna 429
Komorowska Zofia 299, 427
Konarska-Zimnicka Sylwia 70
Konczycki Albin 312
Kondratowicz Adrian 56, 416
Koniecpolski Aleksander 236
Konrad Paweł 148, 275
Konradowa Anna 275
Konstancja Habsburżanka 60
Kopeć Anna Barbara 83
Kopeć Jan 331
Kopydłańska Katarzyna 419

Kopydłańska Zuzanna 419
 Korczyński Kassian 417
 Korolko Mirosław 22
 Korotajowa Krystyna 81
 Korsak Jan 360, 418
 Korsakówna Honorata 221, 249
 Korsakówna Joanna Teofila 187, 188
 Korycińska Zofia 299, 320, 321, 388
 Koryciński Wojciech 315
 Kosiarski Paweł 319, 331, 418
 Kosicka Justyna 300, 391
 Kosman Marceli 86
 Kosowa Marianna z Wolfów 69
 Kossakowska Aleksandra 342, 409
 Kossakowska Anna Eleonora 181, 210, 216, 227
 Kostczanka Anna 241, 297, 298, 309, 316,
 396, 405, 448, 452, 456, 457, 467
 Kostecki Janusz 152, 212
 Kostka Jerzy Antoni 280
 Kostka Piotr 276, 279
 Kostkiewiczówna Ewa 422
 Kostkowie 280, 316
 Kostrzycka Marianna 48
 Kościński Alberyk 309, 321, 418
 Kotarski Edmund 357
 Kotowiczówna Franciszka Teresa 210
 Kowalczyk Małgorzata Ewa 71
 Kowalicki Franciszek 343, 418
 Kowalkowska Anna 390
 Kowalkowski Tomasz 389
 Kowalski Franciszek Wierusz 419
 Kozak Anna 64
 Koziarska Helena 191
 Kozielska Jadwiga Teresa 194
 Kozielska Zofia 257
 Kozłowicz Adrian 235, 312, 419
 Kozłowski Mikołaj 41
 Koźmińska Ludwika 299, 303, 321, 419, 448
 Krajewski Jan 239, 276
 Krajewski Wojciech 81
 Kramarska-Anyszek Krystyna 325, 329
 Kramski Malachiasz 419
 Krasicka Marianna 458
 Krasicki Jan 458
 Krawczyk Antoni 331
 Kropińska Konstancja 184
 Królikowski Janusz 20, 75, 147, 203, 209, 228
 Krucina Jan 152
 Krupski B. A., bernardyn 260, 384
 Kryger Jan 420
 Krzycka Anna 376
 Krzycka Apolinara 376
 Krzycka Urszula 376
 Krzywobłudzki Ignacy 40
 Kubiczek Franciszek 216
 Kuc Leszek 20
 Kucborski Jan 378
 Kucharska Kazimiera 354, 367
 Kucharski Stefan 196
 Kuchta Joanna 86, 358
 Kuczowska Marianna 241, 451
 Kukla Cezary 69
 Kumanowska Gertruda 358, 412
 Kurdwanowski Jan 378
 Kurdwanowski Józef Ligęza 383
 Kumoll Karsten 20
 Kumor Bolesław 208
 Kunegunda, córka Henryka IV Probusa 257
 Kunegunda św. *zob. Kinga (Kunegunda) św.*
 Künstler-Langer Danuta 87, 89, 365
 Kupść Bogumił Stanisław 210
 Kuran Michał 359, 360
 Kurath Hans 158
 Kurdwanowscy 295
 Kurdwanowska Anna Getruda 193, 244, 246,
 300, 436
 Kurek Jolanta 218
 Kuropatnicka Magdalena Dorota 244, 245,
 298, 302, 426, 447
 Kwaśniowski Bartosz 275, 320
 Kwiatkowska-Frejlich Lucyna 64

L
 Labdowicz Wojciech Stanisław 199, 230
 Lacki Aleksander Teodor 219
 Lairvels Servatio 177, 311, 420
 Laktański Kazimierz Franciszek 194
 Laskiewicz Jan Kanty 420

Laskowska Eleonora 48
Laskowska Marianna 203
Lasocińska Estera 359
Latoszyński Piotr 421
Laurentius Justynian S. 113
Laven Mary 17
Lawrence Clifford 11
Le Goff Jacques 11
Le Mire Aubert 310
Lechowicz Andrzej 421
Leclercq Jean 150
Legucki Jan 421
Lenczewski Bertutowicz Stanisław 275
Lenczowski Jan Kanty 164
Leonard Amy 17
Lesner Witold 150
Leszczyńscy 295
Leszczyńska Joanna Barbara 427
Leszczyńska Konstancja 455
Leszczyńska Magdalena 182
Leszek Biały 307, 417
Leśniewska Benedykta 78
Leśniewska Eufrazja 257
Leśniewski Franciszek 246, 388
Leturio Nieves Baranda 206
Lewicki Józef 71
Leżeńska Helena 191
Łędzki Stefan 50
L'Hospital Louise 68
Ligęza Spytek Mikołaj 155
Ligęzina Teresa *zob. Teresa od Jezusa Maryi*
(*Ligęzina*)
Lileyko Jerzy 75
Liniewska Marianna z Szaniawskich 221
Lioba św. 136
Lipieński Augustyn 422, 423
Lipska Izabella Jadwiga 37
Lipski Konstanty 361
Lisicka Józefa 417
Litak Stanisław 17, 18, 79, 268
Lizisowa Maria Teresa 80
Lladò Maria Madalena 357
Lope de Vega 210
Louys Epifaniusz 213

Lowe Kate 17, 224, 359
Löwen Elias von 72
Lubińska Katarzyna 69
Lubomirscy 295
Lubomirska Anna 351, 430
Lubomirska Anna z Branickich 431
Lubomirska Barbara 430
Lubomirska Elżbieta 373, 373, 441
Lubomirska Izabella Konstancja 252, 399
Lubomirska Konstancja Urszula 180, 215
Lubomirska Urszula 451
Lubomirski Stanisław 390
Lubomirski Stanisław Herakliusz 19, 424
Ludgarda św. 26
Ludwik św. 74
Ludwik z Granady (Sarria) św. 98, 100, 112,
138, 143, 238, 239, 424
Ludwik z Leonu 112
Ludwika Maria Gonzaga de Nevers 31, 71,
73, 174, 284, 295, 364, 376
Luis de Victoria Tomas 86
Lulewicz Henryk 208

Ł

Ł.W. 424
Łajszczewski Sebastian 57, 424
Łapczyński Antoni 424, 425
Ławniczak Grażyna 65
Łącki Kasper 318, 331, 425
Łążeńska Dorota 184, 219
Łęczycki Mikołaj 153 426
Łodziński Józef
Łojowska Scholastyka 298, 310, 433
Łopeski (Łobeski) Jan 319, 425, 426
Łosowska Marianna 190, 222
Łubieński Kazimierz 258, 295, 400
Ługowski Marcin 235, 245, 302 426
Łukaszewska-Haberkowa Justyna 72
Łukowska Dorota 183
Łukowski Mikołaj 455
Łuszczewski Walenty 454
Łuszczyk Agnieszka 153
Łydko Władysław 85

M

- Maciej od św. Franciszka 297
 Maciejewski Janusz 358
 Maciejowski Bernard 14, 94, 378
 Macieszkowa z Nadola 165
 Macyna Walery 50
 Madura Roman Fabian 66, 206
 Magdalena od Opieki Świętego Józefa (Babecka) 299, 352, 379
 Magnus Olaus 260
 Maines Clark 141
 Majbroda Katarzyna 20
 Makowski Adam 426
 Makowski Tomasz 21
 Malczewscy 26
 Malczewska Magdalena 359
 Malczewska Rozalia Joanna 26
 Malczewski Franciszek 426
 Maleczeniński Atanazy 427
 Maleszewski Leon 447, 450, 462
 Malicki Jan 65
 Malinowska Monika 69, 71, 277
 Malinowski Antoni 427
 Maliszewski Krzysztof 63, 212
 Maliszewski Tomasz 78
 Malone Carolyn Marino 141
 Małski Andrzej 312, 427
 Małachowscy 295
 Małachowska Anna z Lubomirskich 405
 Małachowska Katarzyna 298, 301, 313, 415, 440
 Małachowski Jan 173, 252, 258, 295, 395, 399
 Małachowski Stanisław 405
 Małachowski Tomasz 427
 MałECKI Jan M. 361
 Małgorzata, norbertanka 341
 Małgorzata Maria Alacoque św. 235, 252, 253, 285, 427
 Małgorzata od Najświętszego Serca Jezusa (Złotnicka) 199
 Małgorzata z Kortony św. 74
 Małkus Marta 360
 Mamonicz Leon 275
 Mandelli Maria 82
 Manguel Alberto 21
 Manni Giovanni 302, 428
 Marchant Jacques 429
 Marchocka Elżbieta 387
 Marchocka Marianna *zob. Teresa od Jezusa (Marchocka)*
 Marcin św. 345
 Marciszowski Jakub 386
 Marczewski Jarosław R. 20, 221
 Marecki Józef 18, 74, 202, 203, 205–208, 222
 Maria Anna Teresa Imelda od Jezusa Ukrzyżowanego 352, 379
 Maria Antonina od św. Michała 361
 Maria de Ágreda św. 194
 Maria de San Jose (Salazar) 72
 Maria Kazimiera d'Arquien 174, 295, 451
 Maria Leszczyńska 34
 Maria Magdalena de Pazzi, św. 137, 195, 226, 330
 Maria Magdalena od Zbawiciela (Żaboklicka) 195, 227
 Maria Magdalena św. 74, 101, 387, 417, 467
 Maria od Wcielenia (Avrillot) 430
 Mariani Eliodoro 82
 Marianna Habsburżanka 74
 Markiewicz Anna 19, 225, 277
 Marszalska Jolanta 209
 Marta od Zbawiciela (Wyglądała) 30
 Martelli Francesco 169
 Martin Klaudiusz 213
 Martynowicz Sebastian 429
 Massalska Apolonia Helena 71
 Massalska Marianna 186
 Massoul Antoine 465
 Maszkowski Jan 411
 Matuła Teresa 70
 Matuśakaitė Marija 89
 Matwijowski Krystyn 83, 85
 Matyaszczyk Dorota 64, 203
 Matyaszkiwicz Jakub Józef 275
 Mazurkiewicz Kazimierz 246, 282, 354
 Mazurkowska Bożena 358
 Mączyński Maciej 225
 Mądry Alina 20, 73, 229
 McNamara Jo Ann 17, 20, 219

- Mdzewska Teresa 69
- Mechtylda św. 195, 196, 235, 246, 254, 407, 430
- Melana Antonio Francesco 364
- Melenciusz Brokard Michał 379
- Mesocheniusz *zob. Pakostka (Mesocheniusz)*
Wojciech
- Meyer Robert T. 158
- Miaskowski Baltazar 199
- Miaskowski Kasper 320, 430
- Miccoli Giovanni 17
- Michalina bł. 35, 75
- Michał św. 39, 40, 41, 43, 46, 49, 51–57, 59,
 74, 76–78, 80–89, 166, 236, 398, 416, 437,
 442, 463
- Michałowska Teresa 21, 82, 276, 287, 357
- Micucianka Konstancja 410
- Mielżyńska Katarzyna 299, 321, 419
- Mierowska Wiktoria 51
- Mieszkowska Katarzyna 306
- Migoń Krzysztof 67
- Migut Bogusław 147
- Mijakowski Jacek 430
- Mikołaj IV 43, 110
- Mikołaj z Mościsk 73, 104, 122, 145, 153, 177,
 187, 193, 212, 225, 234, 276, 375
- Mikołaj z Tolentino św. 34
- Miłopolski Jan 236, 431
- Mincer Franciszek 79
- Mirecki Krzysztof 66
- Mirska Bogumiła 465
- Misiowa Konstancja 361, 404
- Miske Jerzy 431
- Miske Ludwik 312, 321
- Mitułski Norbert Franciszek 431
- Młodecka Katarzyna 467
- Młodzianowski Tomasz 301, 431
- Modlibowski Karol 467
- Modzelewska Katarzyna Helena 422, 423
- Moisan-Jabłońska Krystyna 64, 74, 219
- Mojecki Przemysław 257, 390
- Mojski Jakub 312
- Mokronowska Joanna *zob. Joanna Franciszka*
Fremiota (Mokronowska)
- Molekamp Femke 21, 150
- Molho Anthony 67
- Molina C.A. 210
- Monegunda, mniszka 309
- Monserat Pablo 357
- Monson Craig A. 206, 207
- Monstrowski Jakub 431
- Moratowiczówna Teresa 196
- Morawińska Agnieszka 64
- Morawski Jan 149, 235, 306, 432
- Moriones Eugenio Ayape 18
- Morska Justyna 182
- Morska Konstancja 182
- Morska Kunegunda 409
- Mortęska Magdalena 75, 94, 178, 192, 229,
 235, 238, 239, 241, 242, 279, 280, 297,
 298, 306, 309, 328, 348, 375, 384, 385,
 396, 448, 467
- Moszczeniński Konstanty Kazimierz 203
- Mosińska Aniela *zob. Angela Teresa od Naj-*
świętszego Sakramentu
- Mossakowski Stanisław 87
- Mossalski Aleksander 351, 467
- Moszyńska Helena 198, 228
- Moszyńska Marianna 183
- Mościcki Jakub 275, 275
- Mościcki Mikołaj 187, 193, 277, 432
- Mroczek Katarzyna 359
- Mrowcewicz Krzysztof 219
- Mrozek Sławomir 360
- Mstowiusz Balcer 146, 214
- Muñoz Fernández Angela 230
- Murczyński Andrzej 432
- Musiałowski Wojciech 235, 310, 432, 433
- Muszkarska Bożena 19
- Muszyńska Krystyna 210
- Mycielscy 360
- Mycielska Genowefa 210, 340, 381
- Mycielska Pelagia 210
- Mycielska Teofila 340, 382
- Mycielska Weronika z Konarzewskich 339, 382
- Mycielska Wiktoria 340, 382
- Mycielski 389
- Mycielski Maciej 339, 382
- Myszkowscy 69, 295

- Myszkowska Agnieszka *zob. Agnieszka od Trójcy Świętej*
- Myszkowska Anna z Lubomirskich 458
- Myszkowska Beata 255, 299, 437
- Myszkowska Dorota 429
- Myszkowska Helena z Czartoryskich 254, 380
- Myszkowska Marianna 429
- Myszkowska Teresa 429
- Myszkowski Aleksander 429
- Myszkowski Franciszek 429
- Myszkowski Jan 429
- N**
- Naborowski Daniel 77
- Nádasi János 301, 433
- Narbutas Sigitas 81
- Narbutienė Daiva 81
- Naruszewicz Aleksander 83
- Naruszewiczowa Teodora z Sapiehów 50, 83, 461
- Naruszewiczówna Róża 83
- Nastalska Joanna 286, 325, 327, 329
- Nawrocka-Berg Magadalena 18, 19, 73, 226
- Nehring Melchior 279
- Neresowicz Deodat 120, 242, 456, 457
- Neresowiczówna Marianna 242
- Ney Karol F. 224
- Nieborowska Elżbieta 101
- Niedziela Maurycy Lucjan 83
- Niedźwiedź Jakub 64, 76–78, 82, 83, 85, 87–89, 90, 202, 228, 332, 358
- Nieliski Jan 235, 250, 433
- Niemirzanka Wiktoria 177, 219, 259, 299, 384
- Nieremberg Juan Eusebio 346
- Niewiarowska Barbara 203
- Niewiarowska Kunegunda 186
- Niezgoda Cecylia 286
- Niklewiczówna Krystyna 287
- Nikorowiczówna Beata 71
- Nitecki Piotr 287
- Niwicka Katarzyna 198
- Norbert św. 37, 106, 261, 289, 306, 308, 341, 397, 402, 406, 434, 455, 461
- Nornicki Hilary 249, 470
- Norses Antoni 434
- Nosarzewski Michał 146, 179
- Nowacki Antonii 339, 434
- Nowicka-Jeżowa Alina 63, 89, 281, 288, 364, 365
- Nowicka-Struska Anna 225
- Nowicki Samuel 379
- Nowodworski Felicjan Józef 336, 434
- Nowogórski Sebastian 276
- O**
- Obarska Galina 76
- Obremski Krzysztof 19, 145, 223, 276
- Obryński Kazimierz 340, 434
- Ochmann-Staniszevska Stefania 83, 88
- Ochmański Jerzy 89
- Ocieczek Renarda 22, 287, 332
- Ofka Piastówna 327
- Ogińska Antonina 427
- Ogińska Honorata 299
- Ogińska Maria Antonina 427
- Ogińska Rachela 435
- Ogińska Teofila z Czartoryskich 221
- Ogiński Józef 427
- Ogiński Marcjjan 40
- Ogrodzka Helena Scholastyka 457, 458
- Okopień-Sławińska Aleksandra 358
- Oleśnicka Anna 298, 351, 430
- Olewińska Cecylia 400
- Olędzka Franciszka 398
- Oliván Santaliestra Laura 74
- Olivellas Felipe 357
- Oliver Judith H. 71
- Oliwińska Barbara Scholastyka 182
- Ollivier Bruno 212
- Olma Marceli 329
- Olson Linda 17, 150, 151
- Olszamowska 306
- Olszewska Dorota 298, 302, 391
- Olszewski Jakub 56, 87, 437
- Opacki Ireneusz 358
- Opalińska Anna z Przyjemskich 29
- Opalińska Franciszka 29
- Opalińska Teodora 29
- Opalińska Urszula z Potulickich 29

Opaliński Andrzej 465
Opatowczyk Adam 255, 259, 437
Oraczowska Justyna 299, 312, 424, 439
Orlewski Józef 349, 388
Orłowski, ks. 171
Orłowski Ignacy 438
Ormiński Stanisław 339
Osieglowski Jan 144
Ossoliński Jerzy 188
Ostrowska Anna 242, 350, 390
Ostrowska Anna 434
Ostrowska Joanna Anna 339
Ostrowski Grzegorz 439
Otfinowska Magdalena 68, 261, 464, 465
Otwinska Barbara 22, 63, 82, 229, 364
Owaniszewski Stanisław 439
Owczarek Bogdan 153
Owens Robert W. 150
Ozorowska Małgorzata 227
Ożanowska Angela 421

P

Pac Michał 60
Pac Piotr 60
Pac Stefan 211
Pacevičius Arvydas 19, 75, 159
Pacowa Anna 464
Pacowie 295
Pacówna Magdalena 247, 298, 473
Paczyńska Katarzyna 299, 307
Pajewska Anna 191
Pakostka (Mesocheniusz) Wojciech 120,
235, 238–240, 278, 292, 374, 375, 396,
407, 439, 440, 452
Pallavicini Aleksander Sforza 84
Panizza Latizia 224
Paoli Maria Pia 222
Paolucci Hieronim 84
Paprocka Anna 71
Paprocki Franciszek 440
Paprocki Łukasz 304
Partejówna Justyna 298, 306, 432, 433
Partyka Joanna 18, 69, 70, 78, 81, 229
Pasierb Janusz

Пашкоў Генад 77
Patruus Jan 241, 279
Patruusówna Anna 241
Patynski Jan 203
Paulouskaya Hanna 225
Paweł św. 82
Pawlak Wiesław 18, 19, 21, 151, 152, 157, 159,
160, 357, 358, 363
Pawłowiczowa Maria 205, 282
Pawłowska Hanna 225
Pawłowska Krystyna 64, 299, 301, 309, 321,
418, 433, 453, 455
Pawłowski Daniel 197, 200, 235
Pazera Wojciech 63
Pearson David 159
Pelagia, bernardynka 174
Pelc Janusz 22, 63, 87, 229, 292, 326, 364
Pelczar Roman 19, 70, 80, 365
Perin Cecylia *zob. Teresa Kolumba (Perin)*
Pernaud Regine 11
Pernusówna Anna 346, 362, 447
Petrauskienė Irena 81
Petrucci Armand 74, 82, 89
Petrycówna Teresa 191, 199, 229
Pffannebecker Mareile 209
Piatti Girolamo 235, 440
Piątkowski Walerian 275
Piekarski Kazimierz 41, 159
Piersiak Tadeusz 365
Pierzchalanka Jadwiga 402
Pierzchalski Ludwik 313, 440
Pietras Henryk 141, 206
Pietruch-Reizes Diana 284
Pietrzak Jerzy 88
Pik Bazyli 440
Pilichowska Zofia 191
Piłat Benedykt 165
Pina María del Carmen Marín 229
Pinelli Luca 143, 197, 289
Piotr Kanizjusz św. 441
Piotr od Zwiastowania NMP 226
Piotr św. 49, 51, 52, 82, 102
Piotr z Alkantary św. 112
Piotr z Alwastaru 100, 103

- Piotrkowczyk Aleksy 58, 88, 441, 442
 Piotrkowczyk Andrzej 193, 247, 279, 344, 447
 Piotrkowczyk Stanisław Teodor 344, 362,
 442, 443
 Piotrkowczykowie 225
 Piotrkowczykówna Agnieszka 193, 346, 443
 Piotrkowczykówna Barbara 193, 346, 442, 447
 Piotrkowczykówna Jadwiga 193
 Piotrkowczykówna Katarzyna *zob. Teresa
 Anna od św. Józefa*
 Piotrowska Izabela 299, 466
 Piotrowski Kazimierz 450
 Pirożyński Jan 292, 362
 Piskała Magdalena 19, 86, 358, 365
 Piskorski Sebastian 27, 64, 254, 258, 348,
 443, 444
 Pittorio Ludovico 72
 Pius V 109, 171, 263, 436
 Pius VI 430
 Piwnicka Elżbieta 69, 463
 Pizun-Maszczykowa Agnieszka 332
 Plata Hieronim 98, 100
 Platerowa Rozalia 418
 Platerówna Joanna 360, 418
 Platt Dobrosława 86
 Płachcińska Krystyna 360
 Płochocki Józef 445
 Płocki Wojciech 187, 310, 445
 Pobóg-Lenartowicz Anna 72, 141, 206, 278,
 322, 326
 Pociějowa Franciszka 351
 Pociějówna Barbara 184
 Pociějówna Joanna 184
 Poczobuttówna Eleonora 51
 Podejko Paweł 217
 Podlewski Wincenty 81
 Podoska Helena z Małachowskich 422
 Pogański Jan 445
 Pokora Jakub 64
 Pokorski Innocenty 445
 Polikowski Anioł 446
 Połubińscy 41
 Połubińska Elżbieta 341
 Połubińska Franciszka 427
 Pomata Gianna 76
 Poniatowska Petronela 251, 299, 420
 Poniatowski Jerzy Michał 209, 295, 422
 Ponińska Katarzyna 64, 219
 Pontanus Jacob 446
 Popiołek Bożena 20, 63, 69, 71, 88, 209, 210,
 212, 365
 Popławska Halina 18, 20, 227, 228
 Popławski Jarosław 149
 Poprawa-Kaczyńska Ewa 322
 Porzecki Stanisław Józef 244, 245, 447
 Postupska Anna 192
 Pośpiech Andrzej 76
 Potoccy 347, 349, 361
 Potocka Anna Eleonora 342, 409
 Potocka Cecylia 285, 393
 Potocka Elżbieta 42, 63, 349, 472
 Potocka Katarzyna 210
 Potocka Krystyna z Lubomirskich 30
 Potocka Marianna Alojza 244, 245, 358
 Potocki Antoni 266
 Potocki Michał 185
 Potocki Stefan 425
 Potrykowski 63
 Potulicka Katarzyna 298, 440
 Poutrin Isabelle 72, 227
 Powell Amanda 72
 Presser Samuel 275
 Prokop Krzysztof Rafał 208
 Prus Konstanty 327
 Pruszcz Piotr 447
 Pryba Marcin 165
 Przerembski Adam 252, 399
 Przybyłowicz Olga Miriam 67, 209, 359
 Puente Luis de 46, 80, 137, 155, 187, 230, 235,
 242, 264, 316, 448
 Pustoński Ambroży 168
 Puzynianka Anna Teesa 436
- Q**
 Quataert Jehan H. 76
 Querált Francisco 357
- R**
 R.Z., jezuita 200

- Rabsztyńska Marianna Małgorzata 299,
307, 327, 394, 395, 455
- Rachuba Andrzej 87, 208
- Raciborzcyk Walenty 448
- Raczyńska Katarzyna 448
- Radegunda, mniszka 310
- Radoń Sławomir 18, 202, 203, 205–208, 222
- Radowicka Ewa 69
- Radziejowski Jan 400
- Radziejowski Michał Stefan 252
- Radziwiński Andrzej 18, 81, 209, 330
- Radziwiłł Albrycht Stanisław 78, 449
- Radziwiłł Jerzy 75, 147, 188, 215, 261, 288,
378, 394
- Radziwiłł Karol Stanisław 42
- Radziwiłł Krzysztof 41, 56, 87
- Radziwiłł Michał Kazimierz 446
- Radziwiłł Mikołaj Krzysztof 435
- Radziwiłłowa Anna z Sapiechów 87
- Radziwiłłowa Brygida 452
- Radziwiłłowa Elżbieta 50
- Radziwiłłowa Katarzyna 252, 386
- Radziwiłłowa Kazimiera 401
- Radziwiłłowa Ludwika 70
- Radziwiłłowie 41, 87, 173, 210, 358, 295
- Radziwiłłówna Eufemia Krystyna 298, 313,
426, 435, 449
- Radziwiłłówna Gertruda 299, 347, 413
- Radziwiłłówna Zofia Konstancja 30
- Rafał Kalinowski św. 18, 158, 223
- Rafałowiczówna Jadwiga 63, 210, 212
- Rajecka Katarzyna 186
- Rajewski Maciej 212
- Rajman Jerzy 204, 225, 325
- Ramutówna Izabella Magdalena 191
- Rangoni Claudio 171, 173, 207
- Ratyboriens (Raciborzcyk) Walenty 307, 448
- Reardon Colleen 72
- Reczyńska Aniela 306
- Rećko Janusz 88, 364
- Rejtanówna Sybilla 187, 181, 248, 363, 415
- Reynes Geneviève 17, 68, 73
- Reytenowna Sybilla *zob. Rejtanówna Sybilla*
- Rhodes Jan T. 72
- Ribera Franciszek 199
- Ricchi Jan 154, 322
- Riccoboni Bartolomea 90
- Ricci Katarzyna 387
- Robert Bellarmin s. 303, 450, 451
- Robertson Wilhelm 451
- Roch św. 197
- Rochowicz Stanisław 249, 451
- Rodkiewicz Sylwester 451
- Rogaument 31
- Rogozińska Helena 181, 207
- Rok Bogdan 87, 89, 326, 357, 364, 365
- Rollin Karol 71
- Roman Tomasz 310, 452
- Ros Mariana 357
- Rose Jonathan 151
- Rosianka Regina 191
- Roskwitowicz Mateusz 165
- Rosoński Łukasz 54, 452
- Rossignolo Bernardino 235, 239, 240, 452
- Rossowski Jan 275
- Rostkowicz Marcin 360, 452
- Rozak Stanisław 75
- Rotter Lucyna 64
- Rottermund Andrzej 87
- Rozalia Alfonsa od św. Marii Magdaleny
(Auswicerówna) 199
- Rozalia św. 197
- Rozrażewska Agnieszka 63
- Rozwadowska Salomea 182
- Rozwadowski Antoni 388
- Rożek Michał 85
- Róża, dominikanka 182
- Róża z Limy św. 138, 159
- Róża z Viterbo św. 55
- Różycki Edward 217
- Rubczyński Marcin 155
- Rudziński Piotr 141
- Rusocka Anna 306
- Rutkowska Aleksandra 306
- Rutkowska Zofia 138
- Ryba Renata 225
- Rybak Aniela 226, 325, 329
- Rybińska Barbara z Lubomirskich 398

Rychłowska Anna 459
Rychłowska Dorota 459
Rychłowska Katarzyna 459
Rychłowski Franciszek 453
Rychłowski Michał 459
Rychłowski Stanisław 459
Rylska Marianna 337, 408
Rymaszewski Damascen 453
Rymiński Jan 453
Ryniewicz Remigiusz 340, 453
Rzeczycka Anna 210, 446
Rzeczycka Urszula 299, 320, 462
Rzeszowska Katarzyna 183
Rzewuska Antonina z Potockich 282
Rzewuska Ludwika 67, 198, 298, 307, 456
Rzewuski Mateusz 67, 307, 326

S

Sacchini Francesco 134, 152, 157
Sadowski Stanisław 453
Salazar Maria *zob. Maria de San Jose (Salazar)*
Salomea, córka Henryka IV Probusa 257
Salomea św. 27, 64, 65, 160, 236, 254–256, 417, 437, 444
Samsonowicz Henryk 331
Samuel od św. Floriana (Wysocki) 454
Sanchez Hernandez Leticia 17, 67, 74, 86, 220
Sánchez Lora José Luis 17, 67
Sander Elżbieta 204
Sanguszkowie 295
Sanner Stanisław 454
Sanz Anna Garcia 74, 86
Sapała Patryk 21, 201
Sapecki Cyprian 307, 455
Sapieha Aleksander 50, 417
Sapieha Aleksander Kazimierz 171
Sapieha Aleksander Michał 42, 417
Sapieha Elżbieta 76
Sapieha Jan Fryderyk 84
Sapieha Jan Piotr 83
Sapieha Jan Stanisław 51, 52, 57, 58, 455
Sapieha Kazimierz Leon 46, 57, 58, 80, 424, 442, 455
Sapieha Krzysztof Michał 56–58, 437, 449
Sapieha Lew 40, 56–58, 61, 76–78, 82, 87, 89, 424, 437, 455
Sapieha Paweł Jan 83
Sapiehowie 40, 41, 52, 53, 55–58, 77, 82, 87, 89, 295, 347, 417
Sapieżanka Anna Teofila 49, 56
Sapieżanka Eufrozyna Elżbieta 46
Sapieżanka Tekla 51, 80
Sapieżanka Teresa 83
Sapieżyna Anna z Chodkiewiczów 88
Sapieżyna Dorota z Firlejów 57
Sapieżyna Elżbieta z Radziwiłłów 49, 57
Sapieżyna Helena z Radziwiłłów 60
Sapieżyna Teodora Krystyna 46, 80, 88, 441, 448
Saporowska Anna 298, 320, 449
Saporowska Katarzyna 178, 192, 456
Sarbiewska Anastazja 363
Sarbiewska Barbara 363
Sarbiewska Elżbieta 363
Sarbiewska Katarzyna 363
Sarbiewska Teresa 363
Sarbiewski Maciej Kazimierz 58, 88, 455, 456
Sarbiewski Stanisław 346, 362, 363, 397
Sarcevičienė Jolita 86, 358
Sauli Antonio Maria 43
Sawicka Stanisława 218, 219
Sawicki Karol Piotr 307, 324, 456
Sawicki Kasper 303, 450, 451
Scaraffia Lucetta 18, 201
Scattigo Anna 206
Schedel Krzysztof 274
Schedlowie 274, 292
Schirmer Elizabeth 152, 158
Schlau Stacey 18
Schlichtyn Kazimierz 275
Scholastyka św. 21, 207, 247, 313, 363, 381, 407
Scholastyka, mniszka 310
Schreiber Karol Ferdynand 274, 275
Schreiner Klaus 224
Schulte Regina 209
Scupoli Lorenzo 120, 242, 456, 457
Szczeniecki Stefan 337, 463
Sebastian św. 195

Sebestiańska Zofia 184, 219
Segneri Paolo 196
Sellier Philippe 17
Serra Maria 357
Serio Róża Maria 126, 136, 155
Serwan Paschalis 457
Serwański Maciej 69, 70, 78
Sforza Aleksander 52
Sherman William 159, 160
Siarkiewicz Antoni 458
Siebeneicherowa Anna 239, 275
Siebeneicherowie 274
Sieciński Jan 458
Siedleński Jakub 218
Siedleszyńska Dorota 88
Siekłucki Michał 296, 458
Siemianowska Marianna 183, 298, 319, 418
Siemiątkowska Urszula 188
Sieminigowski Jerzy Eleuter 65
Sieniawska Elżbieta z Lubomirskich 63, 81,
173, 210, 211
Sieniawska Zofia 69, 241, 298, 374
Sierakowska Anna 198
Sierakowska Marianna 388
Sierakowski Wacław Hieronim 28, 71, 99,
100, 101, 143, 144, 172, 204, 208, 209
Siewierski Florian 459
Simon Rebecca A. 18
Simplician Paweł 154, 187, 296, 459
Sipayłło Maria 352, 366, 459
Sitański Franciszek 159, 459
Sitkowa Anna 332
Skalska-Złat Marta 67, 152
Skalski Bazyli 275
Skarbak Jan 2295, 342, 343, 361, 409, 458
Skarbkówna Zofia Bogumiła 221, 361
Skarga Piotr 239
Skotnicka Elżbieta Magdalena 298, 305, 391
Skotnicki Józef 408
Skrobkowiec Ludwik 350
Skrobkowiec Jan 460
Skrzypietz Aleksandra 210
Skulski Ryszard 330
Skwara Marek 63, 88, 89, 358, 364, 365
Sliužinskas Rimantas 76
Słaby Agnieszka 81, 210, 211
Sławińska Irena 73, 84
Słoniewska z Sarbiewskich Celestyna 221
Słucka Katarzyna 249
Słupecka Anna 193
Słupska Krystyna 203
Słupski Mikołaj 50
Smagacz Arkadiusz 362
Smieszkowicz Balcer *zob. Śmieszkwicz Balcer*
Smosarski Józef 84
Sobel Dava 210
Sobestiańska Zofia 260, 299, 384
Sobieńska Anna *zob. Anna od Jezusa (Sobieńska)*
Sobiescy 254, 295
Sobieska Anna 262, 299, 409, 426
Sobieska Maria Józefa z Wesslów 215, 252, 399
Sobieska Teresa 444
Sobieska Teresa Kunegunda 470
Sobieski Konstantyn 185
Sobieski Wiktor 63, 349, 472
Sobočka Weronika 445
Sobolewska Teodora 433
Sobolewski Stanisław 460, 461
Sochacki Jarosław 66
Содо́мора Андрій 64
Sokolińska Konstancja 42, 49–51, 55, 57, 59,
61, 83, 236, 461
Sokolski Jacek 18, 76, 87, 88, 226, 365, 371
Sokołowska Katarzyna 88
Sokołowska Zofia 191, 192
Sokółka Jan 165
Solska Teresa 434
Solska Kolumba 434
Solski Jan 434
Sołłohubowa Brygida z Radziwiłłów 54
Sołtan Andrzej 19, 71
Sołtyk Kajetan Ignacy 209, 251, 366
Sołtyk Mikołaj 432
Sołtykówna Katarzyna 243, 432
Sosnowicz Mikołaj Ambroży 461
Sparrow John 364
Spendowska Salomea 189
Spież Adam 150

Stachowicz Stanisław 275
 Stadnicka Magdalena 386
 Stadnicki Józef Antoni 185
 Stala Sebastian 57
 Stanisław, franciszkanin 109
 Stanisław św. 37
 Stanisław z Radymna 320, 449
 Starczewski Leonard 462
 Stasiewicz Krystyna 18
 Stefaniak Piotr 327
 Stelmach Roman 201, 203, 206
 Sterczewska Lucyna 20, 229
 Stępień Paweł 64
 Stępnik Krzysztof 87
 Stoińska Eleonora Katarzyna 67
 Stojek-Sawicka Karolina 210, 211
 Stoll Zachariasz 275
 Strachocka Eufozyna 200
 Stradomska Kunegunda 306
 Strocchia Sharon T. 70, 201, 219
 Stroińska Zuzanna 306
 Stroiński Stanisław 266
 Strojowska Franciszka 306
 Strojnowski Jozue 413
 Stróżewska Dorota 310, 452
 Strutyńska Łucja 408
 Strzelczyk Jerzy 18, 21, 64, 209, 213
 Šturak Peter 74
 Suchecki Stanisław 295, 420
 Suchojad Henryk 89, 364
 Sukowska Anna 104
 Sulkowska-Tuszyńska Krystyna 330
 Sułkowska Agnieszka 177
 Swan Laura 151, 230
 Swastek Józef 18, 64, 67, 201
 Swederska Rozalia 384
 Swieboda Stanisław 41
 Sykstus V 94
 Szamotułski Benedykt 462
 Szaniawska Eufemia 210
 Szaniawska Rozalia 210
 Szaniawska Scholastyka 181
 Szaniawski Konstantyn Felicjan 471
 Szarfenberg Mikołaj 99
 Szaster Wincenty 462
 Szczaniecki Stefan 463
 Szczawińska Katarzyna 69
 Szczepan św. 305, 325, 421, 427
 Szczepaniec Józef 292
 Szczepanowska Eleonora 299, 320, 465
 Szczerba Piotr 51
 Szczuczyna Elżbieta 468
 Szczyciński Stanisław 248
 Szczyciński Wincenty 381
 Szczycielski Stanisław 94, 178, 248, 378, 463
 Szczygieł Ryszard 326
 Szeliga Jan 275
 Szelińska Wacława 292
 Szembek Aleksander 377
 Szembek Franciszek 336, 444
 Szembek Jan 425
 Szembek Krzysztof 295, 423
 Szembek Michał 253, 444
 Szembek Stanisław 407, 423
 Szembekowa Ewa 449
 Szembekówna Krystyna 229
 Szembekówna Franciszka Teresa 306, 444
 Szemiotówna Teresa 468
 Szklińska Aldegunda 181
 Szlachtelska Jolanta 358
 Szołdrski Władysław 207, 224, 278
 Szostek Teresa 357
 Szubertówna Marianna 138
 Szwarocka Katarzyna Wiktoria 85
 Szwejkowska Helena 19, 328
 Szydłowski Stanisław 235, 236, 243, 463, 464
 Szylar Anna 19, 64, 67, 70, 78, 203, 204, 224, 325, 331, 364, 366
 Szylarski Wojciech 63
 Szymańska Kamila 360
 Szymid Klemens 464
 Szypowska Anna 256, 299, 446
 Szyszkowski Marcin 257, 390

Ś
 Ścierańska Zuzanna 421
 Ślaski Jan 287
 Ślęk Lucyna 18, 360

Śloska Michał 274, 275
Śmieszkwic Balcer 275
Śmigiel Kazimierz 278
Światopełkówna Ludwika 348
Świerczek Wendelin 215, 217
Świrska Scholastyka 249, 470

T

T.K. 312
Tallett Frank 76
Tałuć Katarzyna 205, 282
Tarczyński Paweł 182
Targosz Karolina 19, 63, 66, 69, 70, 72, 78,
208–212, 223–225, 228
Tarło Zygmunt 303
Tartłowie 343
Tartłówna Franciszka 243, 297, 298, 343, 347,
353, 381, 405, 418, 435, 453, 469
Tartłówna Jadwiga 299, 303, 304, 450
Tartłówna Katarzyna *zob. Katarzyna Kolumba
(Tartłówna)*
Tartłówna Maria Aniela 70
Tartłówna Marianna 250, 284, 298, 433
Tarnowski Jan 394
Tarnowski Teodor Karol 80
Tekla św. 410
Teleszyński Wawrzyniec 464
Tencalli Konstanty 57
Teresa Anna od św. Józefa (Piotrkowczykówna)
344, 362, 442, 443
Teresa Barbara od Najświętszego Sakramentu
(Zadzikowa) 20, 110, 137, 159, 195, 196,
214, 226, 227, 228
Teresa Febronia od Jezusa i Maryi 174, 264
Teresa Kolumba (Perin) 69, 195
Teresa od Ducha Świętego 137, 138
Teresa od Jezusa (Marchocka) 20, 29, 30, 67,
136, 137, 159, 191, 226, 227, 263, 264, 406
Teresa od Jezusa Maryi (Ligęzina) 227
Teresa od św. Augustyna (Ludwika Maria) 423
Teresa z Ávili św. 26, 30, 64, 69, 73, 74, 114,
136, 137, 187, 195, 209, 235, 264, 296,
309, 347, 373, 464, 471, 472
Terschlüsen Josef 147
Tetrycz-Puzio Agnieszka 66
Thelis Franciszka Amata de 284, 299, 462
Thibert Péronne-Marie 223
Thomas Anabel 65
Thomas a Kempis 98, 100, 112, 196, 230, 239
Tillich Paul 74
Tippelskirch Xenia von 209
Tłuczyński Maciej Ignacy 304, 464
Toczyłowski Piotr 363, 364
Tolibowski Wojciech 191
Tołoczka Adam 71
Tomalik Kazimierz 64
Tomas de Jesus 113, 464, 465
Tomasz z Akwinu św. 74, 465
Tomicka Zofia 385
Tomicki Tomasz 309, 405
Tomkiewicz Władysław 22, 292
Topińska Marta 73
Topolska Maria Barbara 77, 79, 82
Torquemada Juan de 143, 178, 213, 239, 465
Toscano Sebastian 159
Towheed Shafquat 150
Towiańska Ludwika 474
Trębska Małgorzata 19, 358, 359, 362, 363
Tria Bernardo 357
Trithemius Johann 235, 239, 265
Trobatius Jörg 21
Truskowska Zofia 306
Trybińska, cysterka 216
Tryzna Gedeon Michał 442
Tryźnina Marcybella 442
Trzcińska Anna Cecylia 310, 298, 445
Trzcińska Urszula 224
Trzciński Krzysztof 306, 325
Trzynadłowski Jan 89
Tupański Mikołaj 456
Turrecremata Johannes *zob. Torquemada Juan de*
Turzańska Rozalia 349, 388
Tyczkowski Franciszek 78
Tygielski Wojciech 76
Tylicki Piotr 276, 279
Tylkowski Wojciech 149, 211, 254, 291
Tymińska Marcjanna 343, 402
Tyszkiewicz Wojciech 188, 191, 193

Tyszkiewicz Władysław 83
Tyszkiewiczowa Anna z Pociejów 348, 411
Tyszkiewiczówna Felicjana 191
Tyszkowski Wenanty 189
Tyzenhauz Benedykt 247, 348, 415
Tyzenhauzowie 295, 348, 415

U

Ullicka Danuta 153
Umińska 182
Umińska Teresa 198
Urban IV 93, 109, 414
Urban VIII 257, 406, 436
Urbanek Regina 228
Urbańska Zofia 465
Urbański Sebastian 465
Ursinus Johannes 212
Ursowita Błażej 128–135, 155, 260, 466
Urszula św. 197, 228, 266, 305, 306, 325, 326,
376, 381, 421
Ustrzycka Katarzyna 182
Ustrzycki Hieronim 212

V

Van Hulst Cesar 82
Veen Otton van 64
Vega de Marcela 210
Vela Maria y Cuetto 18
Vérot Marie-Jéronyme 223
Victoria Tomás Luis de 86
Villari Rosario 18
Villegas Alonso de 112
Vitkauskienė Biruté Rūta 82
Vovelle Michel 21

W

W.Ł. 303
Wadowski Jan Ambroży 202
Walburga św. 310, 328, 432
Walenty, dominikanin 466
Walicki Michał 218
Walińska Marzena 157
Walknowski Władysław 466
Walsham Alexandra 76
Walter-Mazur Magdalena 19, 20, 67, 73, 212,
215, 217, 229

Wałkowski Andrzej 201
Wanat Józef Benignus 19, 65
Wapowska Katarzyna 298, 318, 425
Warzkiotówna Teresa Anna 475
Waśko Anna 82
Wawelska Marcjanna 462
Wawrzyńczyk Alina 19, 71
Weaver Elissa B. 18, 73, 201
Weber Alison 72
Weberówna Teresa 457
Wereszczyński Józef 94
Weronika, norbertanka 310
Westerhout Arnold van 26, 226
Węglińska Maria 299, 46
Węglińska Marina 462
Węgrzynkovic (Bobowczyk) Jan 187, 235,
241, 448, 467
Wężyk Jan 144 144, 257
Wężykówna Agnieszka *zob. Agnieszka
od Narodzenia NMP i św. Józefa*
Whitehead Barbara J. 69, 70, 201
Wich Urszula 84, 326, 327
Wichowa Maria 287, 288
Wider Dominik 152
Wieczorkowicz Jan 275, 320
Wielhorska Joanna 342
Wielopolscy 295
Wielopolska Anna z Lubomirskich 416, 463
Wielopolska Franciszka 337, 463
Wielopolski Franciszek 463
Wielopolski Karol 376, 377
Wielowiejski Stefan 149
Wielowiejska Anna 306
Wielżyński Kasper 315
Wiesiołowski Jacek 68, 208
Wiesiołowski Krzysztof 421
Wiesner-Hanks Metty 20
Więckowska Barbara 20
Wilczewska Aleksandra 81
Wilhelm z Saint Thierry 151, 152
Wilkowski Kasper 279
Williman Joseph P. 158
Winniczuk Lidia 212
Winston-Allen Anne 17, 224

- Wirth Karl August 64
 Wisner Henryk 77
 Wiszewski Piotr 82, 143, 203, 215, 216
 Wiszowata Franciszka 192, 207
 Wiśniewska Teresa 200
 Wiśniowiecscy 53, 295
 Wiśniowiecka Salomea Teresa 245, 248,
 298, 404
 Wiśniowiecka Teofila z Leszczyńskich 68,
 260, 340, 360, 414, 415, 446
 Wiśniowiecki Michał Korybut 171
 Witkowska Aleksandra 84
 Witkowski Rafał 12, 75, 76, 150, 209, 211
 Witosz Bożena 153
 Wituński Augustyn 351, 467
 Władysław IV41, 57, 169, 258
 Włocki Jan Franciszek *zob. Franciszek
 od św. Józefa (Włocki)*
 Włodarski Bronisław 286
 Włodarski Maciej 87, 281, 365
 Wodzińska Helena 457
 Wodziński Gabriel 422
 Wojdecki Waldemar 20
 Wojnianka Krystyna 48
 Wojniłłowiczówna Kolumba 46
 Wojsława, norbertanka 310
 Wojzbunówna Józefa 167
 Wolrab Jan 240, 274, 275
 Wolscy 380
 Wołowicz Eustachy 43, 94, 173, 208
 Wołowicz Hieronim 421
 Wołowicz Jerzy 320, 416, 465, 468
 Wołowicz Piotr 416
 Wołowicze 295, 347
 Wołowiczowa Elżbieta 465
 Wołowiczówna Anna 248, 280, 297, 298,
 320, 327, 347, 353, 374, 381, 382, 401,
 405, 408, 460, 461, 468, 469, 474
 Wołowiczówna Anna 427
 Wołodkiewicz Marcin 434
 Wołodkiewiczowa Anna 434
 Wołodkiewiczówna Felicjanna 336, 434
 Woodford Charlotte 17, 219
 Woodman Marion 65
 Woolf Daniel R. 222, 225
 Woronowicz Jan Sebastian 50
 Woroniczowa Jadwiga z Jabłonowskich 445
 Woyna Benedykt Abraham 40, 434
 Woytanowicz Jan Ignacy 183, 217, 218
 Wójcik Marek 357
 Wójcicka Anna 457
 Wróbel Elżbieta 70, 71
 Wujek Jakub 88, 99, 144, 252
 Wujkowski Jan Stanisław Kostka 149, 311, 469
 Wybranowski, 164
 Wyczański Andrzej 69
 Wyczawski Hieronim 76, 287
 Wyglądała Marta *zob. Marta od Zbawiciela
 (Wyglądała)*
 Wygnańska Agnieszka 310, 452
 Wyhe Cordula van 17
 Wyrwa Andrzej Marek 18, 64, 66, 75, 76, 201,
 204, 211
 Wysocki Samuel 358, 470
 Wysocki Szymon 30, 304, 321, 325, 440
 Wyszomierska Zuzanna 190
 Wyżycki Mikołaj Ignacy 434
- Z**
 Zabielski Wojciech 413
 Zaborowska Franciszka 260, 295, 447
 Zachariasz św. 473
 Zadzik Jakub 295, 350, 377, 460
 Zadzikowa z Kretkowskich Barbara *zob.
 Teresa Barbara od Najświętszego Sakramentu
 (Zadzikowa)*
 Zadzikówna Teresa 300, 350, 377, 460
 Zagórski Maciej 194, 195, 225, 452
 Zahorski Władysław 77, 78, 82–85, 87–89
 Zakrzewska Honorata 457
 Załuscy 65, 70
 Załuska Wiktoria Franciszka 30
 Załuski Andrzej Chryzostom 207, 340, 341,
 344, 349, 361, 470–472
 Załuski Andrzej Stanisław 275, 472
 Załuski Józef Andrzej 34, 56, 65, 70, 78, 86,
 210, 295, 349, 387, 388, 473
 Zamoyska Katarzyna 390

Zamoyska Ludwika Salomea 254, 299, 444
Zamoyska Marianna 421
Zamoyski Tomasz 390
Zapolska Anna 421
Zardin Danilo 18, 75
Zarecki Jan 473
Zarri Gabriella 17, 18, 76, 201, 206, 230
Zawadzki Roman 247, 473
Zawisza Jerzy Wojciech 357
Zborowska Ludwika Helena 427, 454, 470
Zdrenka Joachim 66
Zdrowski Chryzostom 235, 247, 474
Zebrzydowska Anna 300, 451
Zebrzydowska Dominika 351
Zebrzydowska Gryzelda 299, 451
Zebrzydowska Maria 429
Zebrzydowski Mikołaj 403
Zeliszewska Zofia 306
Zelman Katherine 151
Zenker Olaf 20
Zgierska Julianna 427
Zieliński Daniel 474
Zieliński Tomasz 87, 361
Zielopolski Andrzej 202
Ziemnicki Jan 417
Zienkiewiczowie 42
Zienkiewicz Michał Jan 5, 216
Zienowicz Zofia 83
Zientarski Władysław 217
Złotnicka Małgorzata *zob. Małgorzata
od Najświętszego Serca Jezusa (Złotnicka)*
Zototarenko Iwan 89
Zwolski Bogumił 77
Zygłęwski Zbigniew 18, 81, 146, 209, 330
Zygmunt III Waza 40, 86, 173, 257, 406
Zyzowicz Wojciech 275

Ż

Żabianka Zofia 55
Żaboklicka Helena 212
Żaboklicka Maria *zob. Maria Magdalena
od Zbawiciela (Żaboklicka)*
Żaliński Henryk 367
Żbikowska-Migoń Anna 67, 152, 153

Żelewska Maria 230
Żerońska Dorota 30
Żędzianowski Andrzej 420
Żmigrodzki Zbigniew 284
Żołądź-Strzelczyk Dorota 71, 209
Żółkiewski Stefan 20, 212
Żurek Waldemar 19, 223

SOMMARIO

LA CULTURA DEL LIBRO E TESTI SCRITTI NEI MONASTERI FEMMINILI DI VITA CONTEMPLATIVA TRA IL XVI E IL XVIII SECOLO

Le deliberazioni del Concilio di Trento hanno provocato un rinnovamento della vita religiosa e consacrata nell'Europa cattolica di allora. Tra i secoli XVI e XVIII nella Repubblica delle Due Nazioni funzionavano 152 monasteri di vita contemplativa di diverso ordine. Con il presente lavoro si vuole studiare la presenza e il funzionamento dei testi scritti all'interno di tali conventi. Si vuole, quindi, dimostrare con quali testi (manoscritti o stampati) si esprimeva e si comunicava la comunità di monache, quali testi erano previsti dalle normative del convento, qual era l'atteggiamento nei confronti di tali testi, com'era la tradizione e la pratica del loro uso. L'analisi prende in considerazione tutti i tipi di testi, sia religiosi (tra cui i testi sacrali) sia laici, dedicati a particolari occasioni e puramente pragmatici. L'autrice ha, inoltre, provato a dimostrare il loro legame con altri canali di comunicazione e con forme complementari di uso della parola nella cultura religiosa. Le presenti analisi si basano sui manoscritti e documenti trovati negli archivi monastici, nonché su 485 testi stampati che funzionano nell'ambiente monastico, il numero dei quali è stato elaborato in base a varie bibliografie, cataloghi e ricerche effettuate nel corso di diversi anni di studio presso numerose biblioteche.

La vita del convento veniva regolata da normative attente alle indicazioni dei visitatori. Si determinavano quindi regole di accesso ai testi conosciuti in forma auditiva e quelli che richiedevano anche la capacità di leggere e scrivere; si definiva, inoltre, il ruolo del libro come strumento di formazione adoperato al convento, a partire dal noviziato. I conventi erano quindi luoghi di istruzione e di formazione letteraria che regolavano norme d'uso dei testi (secondo la posizione occupata all'interno della comunità), controllavano le circostanze e le occasioni della lettura (determinavano quindi luogo e tempo di lettura) e indicavano scelte letterarie nonché suggerivano come recepire simili testi.

Il modo di recepire e di leggere un dato testo era determinato *in primis* dal tipo di testo (laico o religioso) e dalla funzione – liturgica, formativa, meditativa o pragmatica – che esso svolgeva. Bisognava, certo, saper leggere e scrivere (in lingua

materna e in latino), tuttavia le monache che non sapevano farlo avevano accesso ai testi in forma auditiva o visuale: in tal modo venivano educate in un contatto musicale, visuale e orale con la cultura monastica, con la sua concentrazione sulla liturgia, sulla Bibbia, sull'agiografia, nonché sull'interpretazione e integrazione in forma di studio, convegni, prediche e arte emblematica. Nei monasteri di vita contemplativa ogni monaca poteva essere sia lettrice (uditrice, spettatrice) sia scrittrice o copista, a seconda di un dato contesto comunicativo.

I conventi contribuivano alla creazione e al consolidamento di vari messaggi. La cultura scritta riguardava soprattutto due settori del funzionamento dei conventi: pubblico, quindi relazioni con strutture sociali, ecclesiastiche e monastiche, e interno, quindi relativo all'organizzazione della vita claustrale e della vocazione contemplativa. Nel primo caso venivano scritti soprattutto i testi pragmatici, specie di natura amministrativa, nel secondo caso – testi legati all'esperienza e alle indicazioni relative alla vita in una comunità contemplativa, dedicati alla lettura individuale o di gruppo (p.es. testi meditativi). Le monache usavano inoltre le iscrizioni, scrivevano poesia melica, creavano pezzi teatrali e componimenti di carattere privato, come autobiografie mistiche. La maggior parte dei testi scritti in tal modo era dedicata alle donne, serviva principalmente alla valutazione del loro stato spirituale, indicava esempi moralistici o era prova di un'esperienza individuale di realizzazione della propria vocazione.

Alcuni manoscritti venivano in seguito riscritti e stampati, soprattutto i testi tradotti e dedicati alle monache, ma anche quelli da loro promossi e pubblicati (tra le più attive a questo proposito erano le monache benedettine e visitandine). Venivano pubblicati soprattutto i testi normativi e formativi, lavori liturgici e paraliturgici, componimenti relativi alla cultura locale (tra cui quelli redatti per le esigenze dei conventi), testi agiografici, opere di santi religiosi e riformatori, letteratura ascetica e mistica polacca e quella tradotta, nonché testi di natura polemica e legale. In tal modo si formava anche un'offerta della letteratura ascetica in lingua polacca per soddisfare i bisogni religiosi della società di allora. Le circostanze e i motivi per cui i testi erano redatti venivano più spesso chiariti nelle dediche, le quali dimostrano l'ambito e il funzionamento dei testi monastici nella società, permettono di ricostruire le tradizioni letterarie, culturali, editoriali, di conoscere vari argomenti biografici, questioni di mecenatismo, della cultura letteraria e dei costumi d'epoca.

I testi dedicati a particolari occasioni legavano la comunità laica e quella religiosa in una stessa comunità comunicativa. Funzionavano quindi due categorie di simili testi: prediche (di solito riguardo alla vita religiosa) e scritti relativi ai rapporti con il dato ambiente circostante. Questi testi si situano fra la tradizione scritta e quella orale. Tutti erano dedicati alle festività della Chiesa e del convento oppure a importanti eventi personali.

I monasteri costituivano un mondo di donne, le quali, grazie all'istruzione ricevuta e al senso di identità spirituale, si impegnavano nel mondo della parola scritta. La ricostruzione della presenza e del funzionamento dei testi scritti nell'ambito dei monasteri di vita contemplativa permette di constatare che i conventi erano importanti centri non solo di vita religiosa, ma anche quella intellettuale.

SUMMARY

THE CULTURE OF WRITING AND BOOK CULTURE IN POLISH CONTEMPLATIVE CONVENTS OF THE 17TH AND 18TH CENTURIES

The present monograph aims to describe mechanisms underlying a wide variety of modes in which manuscripts and printed texts functioned in contemplative convents in the 17th- and 18th-century Polish-Lithuanian Commonwealth. Specifically, the study focuses upon the monastic book culture of the period beginning with the implementation of the resolutions of the Council of Trent at the end of the 16th century (which resulted in the renewal of religious life and regulated its principles throughout the whole of Catholic Europe) and finishing with the onset of the so-called *suppression stage*. The period of suppression, coinciding with Poland's loss of independence and complex sociopolitical consequences of the ensuing partitions of the kingdom, brought on radical deterioration of the conditions in which monasteries operated, or—in some cases—their ultimate dissolution. Within the time-frame covered by the present study, the Polish-Lithuanian Commonwealth had as many as 152 female contemplative orders following various monastic traditions.

The central premise for the analyses presented in this book is that irrespective of the differences between individual monastic rules, the nunneries of the time may be studied as (relatively) isolated communities, sharing the same axiological system and fostering similar competences with respect to the use of texts and forms of textual communication. Parallelisms in this area stem from the analogy of the principles of monastic formation. The characteristics of conduct that all convents evidently share are rooted in the same codified repertoire of communication modes determining the practices of transmission, and—importantly—also of the reception of textually transmitted contents. At the same time, it is central to observe that, collectively, convents under study (all of which belonged to the universal Church) were an inextricable part of the 17th and 18th century social landscape of the Polish-Lithuanian Commonwealth. It is therefore with the Polish society and with the community of the Church that female monastic orders would interact both at the local, and at the supra-local levels. They would enter into numerous, often complex, formal or informal liaisons, becoming

involved in public relations either directly (e.g. during religious ceremonies), or indirectly, through private interdependencies (e.g. family relations). Bearing the above in mind, it is worth noting that one of the most important results of the interchange between convents and their non-cloistered environment was the birth of a common system of signification: a system exceeding the limits of monastic enclosure.

Departing from such premises, I subjected a body of manuscripts and printed works to an analysis aimed at determining under what circumstances and in what way contemplative communities of nuns expressed themselves—and how they communicated both within and outside of the convent—using a variety of texts. To attain this objective, it was prerequisite to identify titles recommended by religious legislation and to determine to what extent (and in what contexts) the use of such works was regulated by the Church. The monograph, therefore, offers a complex description of how normative standards concerning the use of texts were implemented in monastic space, and how—in the above context—preferred patterns of readerly behavior would translate into practice. Hence, the overall argument rests upon the fundament of the description of general circumstances and local conditions influencing the shape of the tradition determining the writing and use of literature in convents and their environs—and it serves to shed light upon practical ramifications of the adopted norms. The analytical material I took into account comprises a wide variety of types of written work: next to religious texts (including scriptures), I considered writings of utilitarian, literary, or occasional nature, as well as brief inscriptions and captions. The main body of texts forming the analytical fundamental to the study comprises manuscripts preserved in Polish and international research institutions, academic libraries and monastic archives of contemplative orders of different rules. The surviving manuscripts and convent archives, as well as the index of 486 prints circulating in the analyzed communities, compiled on the basis of bibliographies, catalogues, and original findings of many years of research, constitute the basis for this study. Thus, in order to clearly demonstrate the uniqueness of the book culture in the context of the life of female monastic orders, I chose to present the textual material I selected against the backdrop of other, complementary, forms of verbal communication.

The convents cultivated literacy among their nuns (fostering their command of their native language and of Latin), providing them access not only to written documents, but also to visual and auditory texts. Monastic rules (amended and supplemented on an ongoing basis on the recommendations of visitors), as well as guidelines derived from formalized *paraenesis* and biographical writings, would not only regulate every aspect of community life in the convent, but would also define the role of the book (or, more broadly—of writing) as an essential tool of education, into which the nuns would be initiated since novitiate. The rules of the convent would also delineate terms under which particular texts would be used (relating the access and forms of use to the position which a given member of the convent would occupy within the community). Furthermore, they would determine forms of access to information (written or auditory) as well as admissible circumstances, in which reading could and should be practiced—e.g. by means of defining particular times and locations as adequate to warrant the quality of reading experience. Last but not least, the reg-

ulations would set the rules for the selection of texts deemed appropriate for monastic reading lists, and formulate the principles of the execution of mandatory modes of reception, depending on the type of text (secular or religious) and on the functions ascribed to it (liturgical formation, meditation, utility, etc.).

Convents would inspire the writing (and preservation) of a variety of texts. Since only an insignificant proportion of the total number of manuscripts written and/or preserved in Polish monastic collections has thus far become the subject of research, a systematic typology of these documents proved necessary before any analytical study could commence. Essentially, the documents in question concerned two main areas of monastic activity: the public space (involving relations with the communal/social, ecclesiastic and global monastic structures) and the internal space (related to the organization of the cloistered life and the reification of contemplative vocations). Writings addressing the first area would primarily represent pragmatically oriented literature (in particular, such texts relate to convent administration or serve utilitarian purposes). Writings belonging to the second category would chiefly serve the purposes of the assessment of the nuns' spiritual development, modelling paraenetic guidelines, and, not infrequently, recording monastic experiences or listing spiritual recommendations. A complex portrayal of the contemplative life in the community may also be found in the texts of inscriptions, theatrical plays, or in melic poetry.

Some of the documents that had originally functioned solely as manuscripts were later issued in print. As a rule, such texts would either be written or translated specifically to cater to the needs of the nuns. At times, the production of writings representing this category would be initiated (much less frequently authored) by the nuns themselves; often, the nuns would also be responsible for the preparation of print editions. Most active in the area of publishing were the Benedictine nuns and Visitandines. As the study demonstrates, texts printed at the time would include both those designated for the closed monastic circuit and those catering to the religious needs of the broader contemporary society. The analysis of the documentation collected in the course of this project allowed me to determine approximate quantitative proportions of the occurrence of texts circulating within the closed monastic context and outside of it, (i.e.: normative treaties, formative literature, liturgical and para-liturgical writings, or works associated with local cults, such as those developed for the needs of fraternities—as opposed to hagiographies, works by monastic saints and reformers, and Polish or international treatises in the field of spiritual theology).

The circumstances in which texts came into existence and motives that had propelled the authors to write them would usually be revealed in letters of dedication. The study of books dedicated to nuns helps to more precisely delineate the scope of the functioning of monastic texts in the society. Personal or group dedications both illustrate the literary and cultural customs of the time, and allow an insight into the problems of patronage, social norms and other traits of the reading culture of the period. In this context, the study dedicates much space to the characterization of occasional works, situated in-between, or perhaps bridging, the two major forms of dissemination of values: written/printed and oral. Such texts fall into two basic categories: sermons (mostly addressing events of monastic life) and printed documents

related to the interactions between the convent community and its environment. All of the existing texts representing the latter category refer either to religious holidays or to important events in the addressee's personal life.

The scope of the concept of “the culture of writing and book culture,” featuring in the title of the book, covers a wide variety of aspects of the life of texts in the space of the nunnery. The spectrum of reflection it opens allows one to address the broad question of the presence of “the word” within the convent and in its environment, as well as circumstances of its transmission and reception. The world of the nunnery was the world of women, who—owing to their education and their sense of spiritual identity—would use “words” to balance matters of transcendence with mundane issues of their quotidian existence. Living a life of work and contemplation, each nun could be the reader (listener, viewer) and the writer/scribe, actively contributing to the evolution of the book culture of the period. The reconstruction of the thus created inventory—and of *modi vivendi*—of written texts in the environment of contemplative convents leads one to the conclusion that 17th and 18th century nunneries, apart from their obvious monastic functions, also served as important centers of intellectual activity, religious and lay alike.

Redakcja
Paweł Jędrzejko

Projekt okładki i stron działowych
Tomasz Kipka

Łamanie
Alicja Załęcka

Copyright © 2015
by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-487-5

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-488-2

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 34,25.	Ark. wyd. 43,0.
Papier Alto 80 g, vol. 1,5.	Cena 72 zł (+VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

ISSN 0208-6336

cena: 72 zł (+VAT)

Jolanta Gwioździk

KULTURA PISMA I KSIĄŻKI
w żeńskich klasztorach dawnej Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku

